

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ, РЕЛІГІЙ ТА ТУРИЗМУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА



Золоте перо
Броніслава Трищука
Біобібліографічний покажчик

Хмельницький 2016



Броніслав Антонович Грищук

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ, РЕЛІГІЙ ТА ТУРИЗМУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Золоте перо Броніслава Грищука

Біобібліографічний покажчик



Хмельницький
2016

У біобібліографічному покажчику подано матеріали про життя і творчість подільського письменника Броніслава Антоновича Грищука, твори якого є вагомим складовим сучасної української літератури.

Видання адресоване юним читачам, вчителям, бібліотечним працівникам та всім, хто цікавиться літературою рідного краю.

Матеріали обговорені на засіданні науково-методичної ради обласної бібліотеки для дітей імені Т.Г.Шевченка.

Протокол № 2 від 23 березня 2016 р.

Матеріал підготувала

Суховірська О.А.

Комп'ютерний набір:

*Марчук Л.В.
Богданова О.Г.*

Дизайн обкладинки

Павлович А.Я.

Відповідальна за випуск

Черноус В.Ю.



ДОЛАННЯ СТРАХУ ВИСОТИ

Скільки себе пам'ятаю, завжди боявся висоти. Надто ж – коли ото лежиш у літаку. Чи ж не через отой осоружний страх випало мені відбувати строкову армійську службу у... військово-транспортній авіації! У Кривому Розі, у кримському Джанкої (на тому ж аеродромі, де халяпнують нині російські окупанти).

Проте страх страхом, а таки мушиш його долати!

Запам'ятай це, юний читачу. Долай будь-який страх, перед будь-якими труднощами.

Для мене особисто кожна написана мною річ – чергова висота, яку мушиє колись брати, немає значення, коли вона писалася: вчора чи щонайменше півстоліття тому, як, наприклад, епюд “Солоний дощ”. Він народився десь у 60-х роках минулого століття й увійшов до моєї першої прозової книжки. Після неї були вже повісті, поеми, романи... Але отой “Солоний дощ”, юний та розчулений, був для мене наче для когось перший стрибок із парашутом...

СОЛОНІЙ ДОЩ

Сашко йшов поволі, розмахував портфелем і думав про Марійчині очі. Таких великих і гарних немає в жодній дівчині на селі. А коли Марійка сміється, то очі від цього стають у неї маленькими й перетворюються в хлюпотливі, густо затінені віями сині щілинки.

Далеко видно: за ставковим плесом мріє ліс, у воді стовбури вигинаються, ламаються і стають величезних-величезних. Марійка не була, мабуть, тепер у лісі й не знає, що там зараз просторо й сумно, зовсім не так, як улітку.

А біля Сашкової хати променіють на сонці квіти. Багато-багато. Пишні-пишні. Такі бувають лише восени. І ні в кого немає квітів гарніших і більших. Навіть у Марійки... А що коли?.. І хлопець здригнувся. Справді, він назбирає великий букет і віднесе його Марійці. Увечері вона в школі, і Сашко зачекає її там. І коли Марійка йтиме додому – віддасть їй квіти. І тоді вони удвох підуть собі вулицею, і з того часу будуть разом ходити до школи і з школи. Од таких думок запашили щомі й чомусь змокрили долоні і стало радісно й трохи тривожно...

Квіти. Червоні, сині, білі... А який букет вийшов! Стиснув вологі стебла й городями, поміж тополями – до школи.

То нічого, що Марійка в дев'ятому класі, а він тільки в п'ятому. А як вона зрадіє його дарункові! Погано лише, що небо спохмурніло й накрапує дощик. Але ж вони разом підуть додому, і тоді хай навіть буде злива, буря, ураган.

А дощ насправду пішов густо, і Сашко здригався, коли краплі падали за комір, на гарячі щомі. Він ішов до вікон шкільної лабораторії й зовсім не квапився. "Прийду мокрий, хай знає...". Що саме повинна була знати Марійка, він про це не думав. Сашко й сам не знав, чому йому хотілося прийти мокрим, та був певен, що це дуже важливо, і тому не поспішав. Ось і стара липа, вона зараз майже безлиста й уся в гніздах. Звідси добре видно вікна лабораторії. Вони зовсім сухі, візна...

А онде дівчата-дев'ятикласниці. І Марійка. Можна ступити три кроки, простягти руку й постукає в раму.

На Марійці білий-білий халат. У Марійки гарні руки, і всілякі колбочки та пробірки в її руках також гарні. Коли пробірки й колби стоять на підставках, то вони звичайні. Та варто лишень Марійці взяти їх у руки, як вони починають виблискувати, переливатися.

Зараз вона вийде, і я розповім їй що-небудь веселе, аби вона засміялася і я міг би побачити отут, під лампочкою, її очі...

Та коли Марійка нарешті вийшла, Сашко відчув, як закалатало

серце й змозріли долоні. Марійка вийшла не сама. Подружки про щось жваво щебетали, сміялися, намагаючись сховатися під одну парасольку.

Зараз... покличу – подумав Сашко й прошепотів:

– Марійко...

А потім голосно:

– Марійко!

Вона озирнулася, відтак підступила ближче, майже впритул, і здивовано поглянула на хлопця.

– Сашко... Чого тобі?

– Та я... Ось квіти тобі приніс. Хочу...

У Марійки здригнулися й вигнулися куточки губ.

– Мені? Квіти?

І засміялася. Сашко нараз побачив її очі. Вони дивилися широко, здивовано й трохи сердито.

– Дівчата, чули? А йдїть-но сюди! Іч ти, кавалер знайшовся...

Що вона каже? Що ж це таке... Хлопець нічого не розумів. Сором облік, коли уже брів додому, не розбираючи дороги, і рахував для чогось кроки.

Небо краялося на клапті, гуркотіло, змивало голову цілими пригорщами води – і в цьому не було нічого дивного. Хлюпало в черевиках, в них набралось повно зимної вологи – і це було цілком природно.

Тепер Сашко зовсім не здригався, струмки збігали по щоках на підборіддя. І він облизував губи. І дощ був солоний. Сорок вісім, сорок дев'ять, п'ятдесят...

Усе це було дуже природно. Що Сашко промок, що в нього хлюпає в черевиках і що небо крається й спалахує. Дивно лише те, що дощ солоний, а Марійчині очі широко розплющені й зовсім не нагадують отих сміхотливих щілинок.

Сто два, сто три, сто чотири... У Марійки рівні зуби і пшеничні коси... Добре було б захворіти й не піти завтра – і ніколи – на уроки. Сто двадцять п'ять, сто двадцять шість... Солоні губи, і дощ солоний. І ніхто не знає, що дощ буває солоний...

...Надворі був пізній вечір, а Сашко лежав у ліжку з розплющеними очима й не ворухився.

Минала глухо осіння ніч. Сашко стулив змучені повіки й побачив: дощу більше нема, небо підпирає райдуга. А дозврут ростуть дивні квіти, таких не буває навіть восени – великі й багряні, як зранішнє сонце. Квіти ростуть на очах, до самого неба, а Сашко йде по райдузі, наче по рейках, по голубих, жовтих, оранжевих рейках –

збирає квіти і притуляє їх до губів.

А на пелюстках зблискують прозорі солоні крапельки...

Броніслав Гришук

ПОДІЛЬСЬКИЙ СКАРБНИК КРАСНОГО СЛОВА

Броніслав Антонович Гришук – один з найвідоміших на Поділлі письменник, поет, публіцист. Його твори стали не лише окрасою подільської скарбниці красного слова, а й еталоном літературного смаку.

Його теми – неплинні духовні цінності людини і вічні філософські поняття, історична пам'ять народу і екологія його душі.

Гришук Броніслав Антонович народився 1 квітня 1940 року в селі Сергіївка Волочиського району Хмельницької області в селянській родині. Крізь все своє життя Броніслав Антонович несе свою світлу любов до отчого краю, до свого "солом'яночубого" села та своїх земляків-трудоарів.



Мама і мама: Євдокія Онуфріївна та Анна Іванівна

Його дитинство випало на важкі воєнні та повоєнні роки. Надзвичайно тяжко прийшлося його матері Євдокії Онуфріївні. В сім'ї підростало четверо дітей: доньки Ніна і Зіна та сини – Антон і Броніслав. Батько Антон Іванович повернувся з фронту із підірваним здоров'ям.

“Мені, як і всім моїм ровесникам, випало суворе дитинство, – згадує Броніслав Антонович. – Про це я вже не раз оповідав у бесідах із молодими журналістами газет “Літературна Україна”, “Подільські вісті”, “Проскурів”. Розказував про батька-фронтовика – як ми з братом Антоном пробували довідатися про його воєнні роки, про те, за що саме йому дали медаль “За відвагу”, чи за яких обставин снарядний осколок покромсав йому груди, над самим серцем трикутного рубця, з отрочий кулак завбільшки, залишив... Батько мовчить. Щось там пригадує. Схлипла, утре сльозу.

– Та що там розказувать, хлопці...”

А ще в його житті була баба Маріка, баба Маруха, як її називали в селі – проста селянка, яка тяжко працювала. Не було в бабі жодної хрестоматійно-ідилічної риси, як каже письменник, котрими так щедро наділені дідусі та бабусі в кожному нашому селі. Проте, незгладимий, світлий та печальний слід залишила вона в душі письменника на все життя. Згодом, уже в зрілому віці, він напише про цю незвичайну жінку повість.



*Б.Гришук під час стажування
в армійській газеті
“Крылья Победы”. 1960 р.*

З дитячих літ знав юнак, що таке сільський труд, допомагав батькам, возив снопи до молотарки, воду жнивцям. Швидко пробігли роки навчання в школі. Хлопець багато читав, самотужки навчився грати на баяні. Ще до армійської служби довелося працювати кочегаром на Наркєвницькому цукровому заводі, баяністом у будинку культури. Потім – служба в армії, в авіаційному полку. Там, в армії, почав писати всерйоз. Надсилав статті до газет, вірші. До речі, перший його поетичний твір був надрукований у 1960 році в армійській газеті “Крылья победы”.

У 1962 році Б.Гришук вступив до Львівського університету, на факультет журналістики. Ось як, із власним

Йому гумором, згадує про цей період життя сам письменник: "Після армії подався до Львова в університет вступати. Вступив. Досі не збагну: як це мені вдалося, бо ж у школі аж ніяк не був відмінником. Приїхав після іспиту додому. Мама й питає по-своєму, по-селянському:

– На журналіста вчитися будеш? Що ж воно таке – журналіст?

А старший брат мій Антон одразу ж пояснює:

– Та це, мамо, той, що на жорнах меле...



Семеро письменників-журналістів Першої ліги – Броніслав Гришук.

Відтоді кручу я ті жорна день і ніч у журналах, газетах, книжкових видавництвах, на радіо й телебаченні...".

З яким теплом і ностальгією згадує письменник свої студентські роки! Цікаві, неповторні, багаті на друзів. Разом із Б.Грищуком навчалися Дмитро Герасимчук, Ярослав Ступак, Георгій Удовиченко, Богдан Стельмах, Василь Василяшко, Володимир Яворівський та інші, відомі згодом журналісти та літератори.

По закінченні навчання Б.Гришук працював журналістом газети Прикарпатського військового округу "Слава Родины", редактором видавництва "Каменяр" у Львові і, звичайно, писав. Як журналісту, в цей період йому довелося об'їздити всю Галичину, Поділля, побувати в різних куточках України.

Значущим та важливим у житті письменника був 1972 рік. В цьому році у видавництві "Молодь" побачила світ його перша книга оповідань "Білий птах". У цьому ж році письменник із сім'єю переїхав до міста Хмельницького. Тут він



*Початок 1970-х років.
Броніслав Антонович із сином.*

почав працювати в редакції обласної газети "Радянське Поділля". У 1975 році Б.А.Гришук став членом Національної спілки письменників України. У вісімдесяті роки (1980-1986 рр.) колеги по перу обрали його відповідальним секретарем Хмельницької обласної організації Спілки письменників України, згодом став редактором обласних газет "Милосердя" та "Подільські вісті". Але, попри всю заклопотаність та зайнятість, Броніслав Антонович ніколи не полишав свого письменницького ремесла. Вже у 1977 році побачила світ друга збірка його повістей та оповідань "Вечірні поїзди", у 1980-му – "Двоє у березні", у 1982-му – "Колія", у 1984-му – "Станція сподівань", у 1986-му – "Звуки гармоні" (російською мовою). Ідейно-тематичні обрії його творчості цього періоду широкі. Герої його книг – люди різних професій, різного соціального стану, різного рівня освіти. Та хто б це не був: професор консерваторії чи колгоспний іздовий, їм обом притаманне відчуття "малої батьківщини", їх єднає любов до рідної української землі.

Отож, його письменницьке перо виявилось досить плідним та цікавим. Недарма свого часу, коли Броніслав Гришук тільки-но вступав на письменницьку ниву, Григор Тютюнник, відомий український письменник, писав йому: "Ти цілком сформований самостійний письменник... Хай тобі доріженька рівніше стелиться, ніж мені...". Ця дружня підтримка і визнання ніби благословили нашого земляка на плідний і успішний письменницький труд, окрилили та вселяли віру у своє покликання.

Якось відомий прозаїк, автор самобутих історичних романів запропонував Гришuku написати щось на зрієць белетризованої біографії рідного краю. Після довгих вагань письменник врешті-решт погодився. І ось наприкінці 80-х з-під його пера вийшла надзвичайно цікава і цінна книга "Поділля

«Колівско і доле» (1988 р.), яку читаво ть і перечитують всі, хто закоханий в отчий край, кому не байдужі його історія і доля.

«У пасмах перемішаного з мрякою дощу пропливали за склом обтяжені вмітими яблуками сади, мокрі штахети, вікна, готичні дошки криниць, збрижені густою небесною сіянкою ставкові плеса, напоювані водою ріллі, вузьенькі путівці, обсновані мжичкою близькі і далекі ліса, пагорби, долини, силосні башти, ожереди, – пропливало мое Поділля. Неповторне, єдине в світі. До сліз, до солодкого шему в грудях рідне Поділля. «Ти є, – думав я, – і більше мені не треба нічого» – зізнається в книзі «Поділля – колівско і доле» письменник.



Б.Гришук, П.Малин, М.Федунець на Сялному озері 1975 р.

Привагідно сказати, що у 1977-1996 роках окремими виданнями вийшло ще 6 краєзнавчих книжок про Поділля і місто Хмельницький («Ріка пам'яті»: публіцистичні роздуми; «Граф Мархоцький і Миньковецька держава»: документальний нарис; «Творці солодкого дива»: документальний нарис; «Хмельниччина. Землі квітучої краса»: фотоальбом та інші).

Наступні роки життя і творчості Броніслава Антоновича (починаючи з 90-х) можна назвати періодом його творчого розквіту. Саме в цей час, як пише відомий літературний критик

Михайло Слабошпицький, Гришук “одним із найперших у своєму літературному поколінні почав писати “не так”... Мовби справді геть інший письменник. Той, якого вже не цікавить зображення життя у формах самого життя”.

Ось вже більше двох десятиліть в його творах ми бачимо найнесподіваніші художні прийоми: соціальна фантастика, притча, філософський памфлет, дискусійний діалог в дусі античних авторів, миттєва імпресія.

Збірки романів, повістей, оповідань “Танець на пуантах” (1990 р.), “Книжка милосердя” (1991 р.), “Коліскова для глadiатора” (1996 р.), “Блюз у джазових тонах” (1997 р.), “Зелений борщ для принцеси” (2002 р.), “По Троянській війні” (2007 р.), “Солом’яні дзвони” (2007 р.), “Голос нічної ластівки” (2009 р.), “Там за обрієм – Єрусалим” (2012 р.), “Де тінь твоє, дяконе?” (2013 р.) – не повний перелік книг, якими порадував читачів наш письменник-земляк. В цих творах Броніслав Антонович береться за вирішення нелегких, філософських питань, в центрі його уваги завжди людина, її мораль, її духовна культура, його роздуми над вічними питаннями людського буття. Тут відбуваються найкрасомовніші життєві пригоди, реалістично достовірне сусідє з неймовірною вигадкою.



Гришук, Броніслав на сцені з мисльмашиною. Із друзями мисльмашиною

Особливу цінність має книга прози Б.А.Гришука “Голос нічної ластівки”, до якої ввійшли найкращі його твори. Цікаві,

часто парадоксальні сюжети, яскрава стилістика, буфонада, містифікація – важливі ознаки цієї прози.

Ще одна неповторна яскрава грань творчості письменника Б.Грищука – поезія.

В житті не позаздрю
Ні другу, ні ворогу –
З душі сей мікроб
Не зроста.
Та заздрістю білою
Чорному ворону
Завидую змалку –
За те,
Що бачив ці пагорби,
Сиву дорогу,
Солом'яночубе село
Й тоді, коли навіть
Прапрадіда мого
На світі іще
Не було.

(Із книги "Античний гондольєр").

Такі поетичні рядочки прочитаєш бодай один раз – і навіки залишиш в серці.

Або ось таке:

За сльози кристалом – все тобі належить:
І яри глибокі, і фортечні вежі,
І камінна гребля, і місток воринний,
Суща та грядуща доля Батьківщини, –
Все... Чого ж так тяжко,
мов на грудях – жорно?
Біле видноколо...
Гайвороння чорне.

На жаль, прекрасна поезія Броніслава Антоновича друкувалася лише в декількох книгах ("Античний гондольєр", "Блюз у джазових тонах", "Краса України") та в періодичних виданнях.

Вже декілька десятків років існує чудовий творчий тандем "Гришук – Балеза". На прекрасні ліричні вірші Броніслава Грищука народний артист України, відомий

композитор Микола Балема написав чимало неповторних пісень: "Вода і вогонь", "Танго", "Розлучний дощ", "Ностальгія", "Моя любов", "За Київську Русь", "Десь на самім денці серця", і, звісно, "Полонез" та "Йорданська заметіль".

Вагон в рогах сніжин,
Лице в росі вікна,
Прощай! І я – один
Прости! І ти – одна
А небо звідусіль
Снує, гойда шовки,
Йорданська заметіль
Над помахом руки.

*(З вірша "Йорданська заметіль". Книга
"Близь у джазових тонах")*

Навіть не знаючи мелодії, яку написав композитор, хочеться таку поезію наспівувати. Ці прекрасні пісні часто звучать у концертах, в програмах теле- і радіопередач, їх просто можна почути на вулиці. Особливо ж принадно вони звучать у виконанні академічного хору пісні і танцю "Козаки Поділля" та прославлених народних артистів України Марії Ясиновської, Валерія Ярецького, заслужених артистів України Олени Леонівної, Фатіми Чергінцїї та інших.

Загалом з-під пера письменника-подолянина Б.Гришука вийшло майже три десятки книг прози, поезії, публіцистики. Окремі його твори виходили російською, білоруською, грузинською, казахською, узбецькою, словацькою, вірменською мовами. Ще у 1987 році в Братиславському видавництві вийшла "Антологія українського оповідання". До неї ввійшов і отримав високу оцінку словацьких літературознавців твір нашого земляка Броніслава Гришука "Ідилія". Критика відзначила тонкий психологізм і філософську спрямованість як характерні риси його творчості.

Броніслав Антонович займався в свій час і перекладацькою діяльністю. Наприклад, українською мовою він переклав повість Віри Панової "Сергійко" ("Веселка", 1988 р.) та роман братів Вайнерів "Ліки від страху" ("Молодь", 1989 р.).

Вже не один сезон на театральних підмостках Хмельницького з великим успіхом йдуть вистави, автором яких

Б.Гришук. У міському моно театрі “Кут” за його драмою поставлено спектакль “Поет і каг”, а в обласному драматичному театрі ім. М.Старицького – історичну драму “Трон і Корона” про життя видатного реформатора кінця XVIII – початку XIX ст. графа Ігнатія Сцибор-Мархоцького. За сценарієм Броніслава Антоновича у Хмельницькій обласній державній телерадіокомпанії знято художній телефільм “В золотому дощику масло полоскала”.

Б.А.Гришук є автором ідеї та ініціатором створення премії “Скарби землі Болохівської”, яку було засновано у 2007 році. Ця премія є регіональною громадською відзнакою і присуджується науковцям, письменникам та іншим представникам громадськості за особистий внесок у розвиток та популяризацію культури рідного краю.

В періодиці опубліковано сотні його публіцистичних статей, нарисів, краєзнавчих розвідок, творчих портретів письменників України, літературних, театральних та кінорецензій (“Літературна Україна”, “Литературная газета”, “Подільські вісті”, “Проскурів”, журнал “Україна”, “Смена”, “Ранок”, “Дніпро” та ін.). У своїх статтях та кореспонденціях Броніслав Антонович відстоює утвердження незалежності рідної України, нашого національного і культурного відродження. З яким болем, гіркотою та відчаєм реагує Броніслав Антонович у своїх статтях на події, які відбуваються в країні сьогодні, на жорстоку та безглузду війну на сході України.

“Об чім думаю? Об тім, коли знову запанує справжній мир на моїй многострадальній землі.

Про що мрію? Та все про те, що ось вона, клята війна, нарешті, стане історією (для українців вона ніколи не скінчиться!), тоді, крім усенародного торжества, можливо, повернеться і до мене така річ, як елементарна здатність відчувати слово...

Якби ж нині, думаєш мимоволі, журналістське (прозове, поетичне) слово здатне було гоїти рани, приживляти відірвані ворожим металом руки, ноги, то клепає би ті статі по сотні на день...” (Із статті “Профіль ворона, профіль ворога”. – Подільські вісті. – 2015. – 13 березня).

Журналістську працю Броніслава Антоновича Грищука

високо поціновано. Він – заслужений журналіст України, лауреат диплома і премії “Золоте перо” спілки журналістів України.

За досягнення в літературній та громадській діяльності, відродження культури і духовності рідного народу письменник Б.Гришук удостоєний багатьох відзнак. Він – лауреат міської премії імені Богдана Хмельницького, обласних літературних премій імені Микити Годованця, імені Григорія Костюка, Всеукраїнських премій: імені Олеса Гончара та премії Національної спілки письменників України “Благовіст”. Незважаючи на солідний вік, Броніслав Антонович Гришук і сьогодні плідно працює, читачі часто мають змогу знайомитися з його публіцистичними статтями та новими художніми творами на шпальтах місцевих та всеукраїнських газет і журналів.



Отож, нехай не зняє втомі його золоте письменницьке перо, міцного здоров'я та творчого йому довголіття!

О. Суховірська

СПОГАДИ ТА РОЗДУМИ ПИСЬМЕННИКА РЕМЕСТВО НЕ ПИТАЄ ПРО ГРОШІ

Мені випало суворе дитинство. І – прекрасне. Добре пам'ятаю голод сорок сьомого. Якби не батько, не було б і мого сьогоднішнього інтерв'ю. Тато в сорок сьомому працював у

такій конторі, як заготзерно, його присадкуваті комори сіріли облупленим тиньком за версту од нашої Сергіївки, якраз при залізничній станції Наркевичі. Батько, перш ніж вирушати з роботи додому, накупав (якщо вдавалося!) за халави чобіт кілька жмень зерна. Іноді й у кишенях піджака приносив. Одчайдушний чоловік був наш тато, що й казати, фронтовик, мінометник, із медалями на грудях вернувся з війни (ми з моїм братом ті медалі пришили собі на груди, потім десь загубили в "боях" із фашистами, тільки посвідчення про нагороди в скрині залишилися). Ніколи нічого про війну не розказував. Бувало, просили його з братом моїм старшим: повідав би нам про ті воєнні роки, про те от хоч би, за що саме дали тобі медаль "За відвагу", чи за яких обставин снарядний осколок покремсав тобі груди, над самим серцем трикутного рубця з отрочий кулак завбільшки залишив... Батько мовчить. Щось там пригадає. Схлипла. Утре п'ястучком сльозу....

...Можливо ота батькова сльоза й спонукала мене до написання? Хоча... крім батька, була ще мама і бабуся, себто материна мама. Ніхто в селі її бабусею не називав. Баба Маріка. Або Маруха – так її називали найчастіше. Згодом, уже в зрілому віці, я напишу про бабу Маріку повість. Напишу, що для мене і мого брата вона була завжди однакова – і маючи п'ятдесят, і шістдесят, і пізніше. Завжди однакова: стара, сива, худа. З однісіньким зубом, що випирав із верхніх ясен, мов сталактит, із тяжкими коричневими руками, облупленими синім огудинням жил...

...Не було в баби жодної хрестоматійно-ідилічної риси, котрими так щедро наділені не тільки літературні, а й живі дідусі та бабусі в кожному нашому селі. Але чому не можеш забути її, чому, коли пригадаєш її, прокурену й продублену, несамовиту й лиху, раптово сколихнеться щось у душі, світле й печальне, промайне, мовби луна далекого голосу, і неохоче, поволі згасне в грудях? Чому? Чому здається мені, що вона, цілковито неграмотна, зараз, цієї миті, читає написаний мною текст, удивляється в нього, як давно колись удивлялася в полум'я грубки...

...Ще в сільському дитинстві я вмів молотити ціпом, возити колгоспні снопи до молотарки, іноді ми вирушали на

“снопи до молотарки” на цілу ніч (незабутні спогади!), возив своїм Карунем воду жнивцям, згодом кочегарив у ТЕЦ цукрозаводу, був баяністом у заводському будинку культури. Самотужки опанував нотну грамоту, ще й досі граю на кнопковому акордеоні “Слов’янські танці” Дворжака, танці Брамса, менуети Баха і, звичайно ж, народні пісні в обробці Різолья, Паніцького, Безфамільного. Щойно закінчу оцю роботу, поставлю на коліна розкішного німецького “Чельтмейстера” та й...



Музика ніколи не виснажує...

...Я й сьогодні не хотів би бути письменником. Хотів би – професіональним музикантом. Музика ніколи не виснажує, та й не люблю я аж надто драматичної музики, скажімо Бетховена. Мені ближчі Вівальді, Гайдн, Скарлатті, Перголезі, Шопен... Я ніколи не мав учителя. Був, правда, у школі вчитель музики, грав на домрі, мандоліні, банджо. Та й баян я вперше узяв до рук чи то у восьмому, чи в дев’ятому класі. До того на гармонії грав. Після школи вступав до музичного училища – спершу в Рівному, потім – в Івано-Франківську. На фаховому іспиті виконував “Танець із шаблями” Хачатуряна. Препаскудно грав. Екзаменатор запитав: “У якій музичній школі ти навчався?”. Я й відповів йому, що в ніякій. “Воно й видно”, – мовив учитель. І поставила мені комісія оцінку “задовільно”, тобто трієчку. Але настав той день, коли забрали мене до війська – аж на три роки. Служба випала не дуже тяжка. Був я один баяніст на три авіаційні полки і на одну ТЕЧ (технічно-експлуатаційна частина). Там, у війську, і вступив заочно на курс елементарної теорії музики із класу баяна (Москва, Вірменський провулок, 13). Закінчив я той “Дом народного творчества” відмінно, усі контрольні зробив правильно, мав навіть “корочки” про закінчення, але згодом, уже після служби, десь його посіяв, той диплом чи свідоцтво. Залишив у батьків, а потім...

А щодо пись менницького ремесла... Іноді воно видається мені високим та шляхетним, а іноді його соромлюся. Соромлюся, зокрема, власної здатності помічати деколи те, чого не помічає хтось і що не варте отой спостережливості. Ось тоді ти й хочеш стати таким, як усі. "Нормальним". Можливо, хтось із читачів пам'ятає мою статтю "А вода по каменю...", оприлюднену кілька років тому "Урядовим кур'єром". Цвинтар. Під водою. Хвигі перекочуються через хрести, надгробки, написи на них: "Упокой Господи душу раба Божого..." –



*Броніслав Анимолович із друзями: О.Солгаником,
М.Магуром, Г.Гришком та О.Дударем*

жахлива картина. Але до твого жаху, до заціпеніння твого ще й долучається щось схоже... не знаю навіть, як сказати... "Оце так знахідка! – думаєш ти. – Та я ж ті кадри – на телекамеру... до фільму свого!..". Оце і є втіха ремісника. Будь-якого: белетриста, маляра, фотографа, газетяра. Тих людей, які без жодної зовнішньої спонуки мусять помічати, ловити "деталі" в будь-якій ситуації. Від цього нікуди не дінешся, він уже в крові, отой суєтний біс ремесла...

... Чи можна навчити писати? Журналістом може стати

будь-хто, більш-менш освічений чоловік. Його можна навчити стати журналістом. Але письменником – нізачо (можна написати й окремо: ні за що!). А чи можна щось радити тим, у кого тільки-но зародилася думка про власний літературний шлях, хто зробив лише перші кроки на літературній стежці, у кого виникло бажання стати письменником, – такій людині відповім словами одного мудрого грека: “Нещасний, ти матимеш те, чого хотів”.

(Уривки із книги “Меланґри”).

КОЛЕГИ ПО ПЕРУ ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ БРОНІСЛАВА АНТОНОВИЧА ГРИЩУКА

НОВА РІКА З НОВИМИ БЕРЕГАМИ

...Грищук з'явився наприкінці шістдесятих з новелами, що відразу ж привернули до нього увагу як до вибагливого стиліста. Ідучи услід за Є.Гуцалом, Григором Тютюнником, В.Дроздом, В.Шевчуком і Ю.Щербаким, він намагався виокремитися з цього гурту (в цих – ще зовсім молодих тоді – письменників одразу ж з'явилися свої епігони й послідовники, генерація прозаїків-шістдесятників була такою ж яскравою і потужною, як і поети з того ж покоління). Грищук уважно приглядався до літературного арсеналу шістдесятників, дещо запозичив у них. Здається, тоді найближчим йому був Гуцало з його імпресіонізмом, у якому вчувався віддалений відгомін Коцюбинського. Десь поряд із Грищуком шукали себе в тіні шістдесятників Василь Захарченко, Володимир Яворівський, Дмитро Герасимчук, Анатолій Колісниченко, Юрій Хорунжий, Олекса Шеренговий, Василь Стефак, Юрій Коваль. Далеко вперед вирвалася Ніна Бічуя, ще 1970-го вже мала свого “Дрогобицького зіздара”.

Грищуків “Білий птах”, що з'явився 1972 року, не тільки відкрив прозаїка справді перспективного, а й продемонстрував стилістичні авторські вагання: до якого берега йому пристати? За п'ять років вийшла друга книга з трьома короткими повістями й шістьма оповіданнями. Тодішній Грищук у своїх безапелюсних здобутках: “Над селом летіли дикі гуси. Рівним пунктирним ключем пливли вони у високості над вологими від

світанкової роси дахами й прикованими деревами, над глибоким і покрученим яром, що вповився хмурою туману, над заспаним плесом ставу, обважнілою пилковою на дорогах та на придорожніх лопухах, над тихим сном у хатах і ситих зітханнях корів у хлівах...”.

...Деякі оповідання раннього Грищука – це своєрідне поле бою між газетярем і прозаїком (“Ранок. День. Вечір”, “Не журися, Костю”, “Свічка на снігу”). У них подекуди факт тяжіє над автором, випирає з канви твору “неперетравленим” елементом, матеріал і стиль автора виразно зантагонізовані. Сказати б, стиль відстає від матеріалу, характери – від подій. Здобутки і втрати прозаїка чергуються в “Станції Сподівань”. Гармонійно ж поєднують свої зусилля й ефективно співіснують журналіст і прозаїк у книжці “Поділля – колыско і доле”, де Грищук став першопрохідцем для тієї документальної прози з потужним культурологічним та історичним наповненням, яка сьогодні представлена в нас “Господніми зернами” Григорія Гусейнова й есеями Леоніда Куценка та Володимира Панченка, що невтомно “прописують” історико-культурний профіль українського ландшафту.

Грищуківі пощастило помітно “втекти” від журналізму в повістях “Ковчег”, “Танець на пуантах”, “Колія. (Була собі жінка)” – ця проза була вже без елементів нарисовості.

Тут також виразно прозирає прозора а ля Гуцало стилістика. Те ж прагнення конкурувати з поезією, та ж яскрава метафорика, поетизація природи. У Грищука, як і в Гуцала, будь-яка білинка могла стати у творі поважною дійовою особою. Це блискуче продемонстровано в новелі Є.Гуцала “Запах кропу” й в оповіданні Б.Грищука “Неділя. По кропиву”, де “невагомі німбики кульбаб” стримлять чи не на півсвіту. Вони уособлюють ще одне життя поряд із людським. Життя дерева, трави, птахів, землі.

Відвідини покинутого хутора стають для персонажа нагодою задуматися про нерозривну поєднаність людини і всього того, що її оточує, що непомітно впливає на особливості її стосунків з усім великим світом, задаючи особливий емоційний реєстр.

“Чиє дихання зігрівало ці стіни й зволожувало шибби, чий голос лунали над низькою стелею? Чий сміх, чий плач озвучував житло радістю або печалью? Чий очі задивлялися крізь вікно на цей садок, на дощі та сніговиді? Може, саме і у цих стінах знайшов я колись рятуюнок, а тепер, через десятки літ, не впізнаю їх?...”

Цей уривок показовий для тієї української прози шістдесятих і сімдесятих років, яка не хотіла йти за кон'юктурними дороговказами, що вимагали апологетичності писанини або про “його величність робітничий клас”, або ж про “председательській корпус”. Тоді, як, зрештою, в усі десятиліття нещадної диктатури соцреалізму було надзвичайно багато таких утворів. Але до честі нашої літератури, немало з'явилося книг не у фарватері лідерів офіційно культивованого методу. Не всі взорувалися на його категоричні приписи. Грицук спробував повернутися до касты вірних цієї релігії (“Станція сподівань”), але в нього нічого не вийшло – надто обдарований він чоловік для того, щоб лишитися ортодоксальним соцреалістом.

... Наприкінці вісімдесятих – наприпочатку дев'яностих Грицук, який, здавалося, остаточно знайшов себе, раптом почав різко змінюватися. От і говори після цього про так звану письменницьку вірність собі (такий улюблений мотив рецензентів!), про авторський стиль – одну з буцімто святих у своїй непорушності констант творчої індивідуальності. Інші автори задовольняються раз і назавжди знайденням (якщо їм на те пощастило), ошадливо користають власний ресурс, щедро вдаються до автоепігонства – стільки таких псевдостабільних і геть безхмарних літературних біографій. І критика так часто, вдаючись до софістикованих прийомів, із захватом розводиться про те, що прогнозовані таланти – це мало не щастя для письменства й читача, хоча передовсім – і тільки! – не прогнозований, непередбачуваний талант може бути по-справжньому цікавим у літературі.

Грицукові стало затісно в уже обжитих ним жанрових рамках, він знеохотився до звичної стилістики й одним із найперших у своєму літературному поколінні почав писати “не так”. Його “Коліска для гладіатора”, “Послання у безвість” та

“Слід слюзи” (оприлюднені друком на початку дев'яностих) мало нагадують того Грищука, який входив у літературу і якого ми звикли знати. Жодного натяку на колишню елегійність, світлий мінор, меланхолійність і загалом спокійну стилістику. У нього запанували буфонада, карнавальний балаган, нещадна іронія, сарказм. На зміну його традиційним реалістичним сюжетам з'явилися трагіфарс, містифікація, притча. Колись лірично задушевний Грищук став ядуcho саркастичним.

Тепер у нього – ніяких тобі евфемізмів і поетизмів. Суто нейтральні або ж грубуваті й шорсткі, як необтесаний камінь, слова. І замість колишніх героїв, пластично виписаних, обдарованих набором фіксованих рис героїв, – персонажі-маски, персонажі-натяки, персонажі-гротески. Щось подібне промайнуло в “Містечкових історіях” А.Дімарова. І що характерно, оці недовиписані, депсихологізовані з погляду вимог реалістичної культури дійові особи – соціально й психологічно виразніші, ніж виписані з галакціонівською докладністю й ілюзорною життєподібністю. Мені видається, що новела “Ідилія” (вона продатована 1978 роком) була одним із тих творів, у яких автор прощався з першим періодом своєї творчої біографії, назавжди “закривав” період, коли, незважаючи на всі цензурні утиски й приписані згори регламенти, незважаючи на сюжетну скучність через табу на певні теми, все ж було в його прозі багато яскравого сонця, свіжого вітру, рясних весняних дощів, прекрасних інтимів, загадкових жінок, дзвінкого сміху, онтологічної радості.

Ось бринить тодішній настрій в “Ідилії”, – настрої, який і для самого автора набирав символічного звучання: “Світлий день – з черешнями і ластівками в небі. Світлий день – з Мухтарем, що збирає нектар, і бджолами, що гавкають. З глибокою травою і високою, аж до Чумацького Шляху, криницею. З відьмою, що полоще масло, і возулею, що людським словом озивається. З Пилипом і його загадковою, як нічне зоряне небо, дочкою. Такого дня, такої ідилії більше не буде в моїм житті. Ніколи. Бо, як сказав хтось із древніх, ми не входимо двічі в одну і ту саму ріку. І це також натяк на минулість наших днів. Гіркий і пронизливий...”.

На райдужний настрій набігає тінь передчуття: що там, за

поворотом життя? Які несподіванки таїть майбутнє? Автор не такий наївний, щоб сподіватися на щасливі збіги обставин; то лише в юності здається, що щастя зовсім недалеко, простягни руку – й дістанеш його, і воно стрибне тобі під ноги, як відданий пес; о цій же порі розумієш, що щастя – якщо воно таки насправді є – прекрасно може обходитися без тебе.

Отже, перегортаються останні сторінки дописаної книги. Скоро почнеться інша книга. Не тільки про іншу ріку, а й про інші береги й навіть інших на тих берегах людей та іншу погоду. Як люблять висловлюватися сучасні літературознавці, інший дискурс, інший наратив. Одне слово, мовби справді геть інший письменник. Той, якого вже не цікавить зображення життя у формах самого життя. Він прагне випродувати свої форми.

...Глибокий сумнів, тотальна іронія – ось ті призми, крізь які тепер дивиться Б.Гришук на події, людей, теорії, сюжети і т. ін. Він, наприклад, удається до блискучої деміфологізації Одиссеєвої одиссеї (добродісна Пенелопа виводить свого невтомного бабодура й геніального брехуна на чисту воду, нагадуючи йому про те, як він усіма правдами й неправдами ухилився від мобілізації на Троянську війну. Як удавав із себе божевільного. “Запрягав осла й вола в одного плуга й так орав поле. І засів ав його не житом, не пшеницею, а – сіллю! Щоби всі бачили, який ти дурний, щоби відчепилися врешті од тебе з тою мобілізацією. Хіба не так?! Хоч я ніяк не розумію: навіщо ЦАРЕВИ сіяти-орати, коли то зовсім не царська робота! Що, в тебе рабів тоді не було? А чомусь оті твої співці, Демодокки оті, не пишуть про такі нелогічні речі”).

Отак, з елементом відвертої гри, як це властиво постмодернізму, Гришук моделює різні варіанти минулого. Виявляється, його можна прочитати й так, і так. І було в нього не так, як було, а як нам уявляється. Ба навіть – як нам заманеться. Є відповідні пропагандистські технології, які допоможуть упевнити людство на тому переконанні, яке потрібно ідеологам. Історія людства цілком може розглядатися як поле бою таких технологій.

Чи ж не тому Гришук не забуває в оповіданнях і повістях

останніх літ (“...І тотемові уклонімося”, “Блаженний Авраам і закони гравітації”, “Нічна мелодія для птеродактиля”, “Відображення”) поставити принциповий для нього наголос: було зовсім не так, як було, а як воно запам’яталося, як відтворюється з пам’яті. А ще часто його можна читати й так, і так, щоразу знаходячи й переконливу логіку, й серйозну мотивацію, і незаперечний резон. Це мовби нові й нові візерунки в калейдоскопі.

...Новий Гришук – це його несподіваний вибух поезіями (вони опубліковані в книжці “Блюз у джазових тонах”, що побачила світ 1998 року). Звернення до поезії, здавалося б, абсолютно “чистого” прозаїка видає його невдоволення роботою в прозі, творчу кризу, щось подібне до переоцінки цінностей, яка неодмінно передувє новій сторінці творчої біографії. Ці вірші були ніби метафоричними конспектами його майбутньої прози. Здається, саме з них і вирости повість “Євангеліє від юродивого”, новели “Зелений борщ для принцеси”, “Безсоння”, “Танець жорнового каменя” і “Ля бемоль другої октави”.

Новий Гришук – це і його “Солом’яні дзвони”, в яких так примхливо переплелися авторські інтонації і різномірні стильові прийоми. У цьому романі виразно відчувається Гришукове невдоволення традиційними способами ведення прозового повіствування, категоричне заперечення вчорашньої творчої практики. Це справді обнадійливі перспективи, оскільки оновлення прозового арсеналу в нього нерозривно йде з нарощенням та поглибленням художньої філософії автора, який упевнено став у ряд найцікавіших сучасних українських прозаїків.

У лаконічному передслові до збірки своєї прози “Зелений борщ для принцеси” він наголошує (передовсім для себе): “Письменницьке ремесло мусть бути зухвалим, бо інакше що нового можеш ти сказати цьому консервативному лицемірному світові? І чи почує він тебе?”. Ми маємо благословенну ілюзію, що всі наші писання і виразно резонують у світі, й легко знаходять свого адресата...

...Сумнів, як відомо, супутник філософа й художника.

І він присутній чи не на кожній сторінці Гришуківих “Блюзу у джазових тонах”, “Заленому борщі для принцеси” й “По Троянській війні”. Автор сумнівається у тому, чи вистає людина в боротьбі зі злом, чи подужає вона огром моральних випробувань, які звалилися на її рід, чи порятує її якась вища надія. Сумнівається він у тому, хто більше має рації в стосунках зі світом – чи впевнені в собі, едуковані й задоволені собою інтелектуали, чи химерні маргінали, життєві аутсайтери, темні бомжі або юродиві чи псевдо юродиві (важко сказати, який типаж із роду людського не представлений у його прозі, густо заселений індивідами з різних часів і соціальних груп). І в кожного з цих персонажів своя правда, свої реформи, свої звинувачення світу і свої надії...

...Пройшовши кризу, як писав поет, “кілометри філософії”, кризу знахідки і втрати лабораторних експериментів, він не загубив цієї дивовижної чистоти тону, натуральності інтонування, органіки, які звучали ще в його ранніх публікаціях.

Це в нього лишилося. І це як одна з “паспортних” ознак Гришуківих прози неодмінно постає в його новелах, повістях і романах, незважаючи на те, який це твір – традиційної чи експериментальної стилістики.

Тому й завершити хочу цитатою з “пізнього” Грищука. З новели “Язичник”: “І хто б повірив, що той дядько Никодим, такий запалошчокий, сухоребрый, такий собі нетяга-баладрасник, співун-жартун весільний, скоморох, на всю округу кларнетист і маляр (а також муляр, бляхар, тесляр, косар у селі найперший), такий розчулений при чарці, тонкосльозний, – і хто б повірив, що той дядько Никодим, такий худий, мізерний-незугарний, архівеселый-надсентиментальний та добрий, хоч клади його до рани, – той самий дядько рудорідковусий за довгі свої роки в Колобродях переколов свиней, бичків зарівав стільки (у себе та в сусідів, родичів, знайомих), що якби всі ті тварі в нього на подвір’ю зібралися гуртом одного разу, то не було б де яблукові власти (а може б, і городу не вистало для гостей тих предивних одночасних!)...”

Пізнаєте Грищука?

Я теж одразу ж пізнаю. Незважаючи на всі зміни русла й пейзажу його прози. І це – чи не найпоказовіше в усій його творчій історії.

(М. Слабошущакий. В передмові до книги Б. Грищука "Голос нічної ластівки").

ХТО ПЕРШИЙ, ХТО ОСТАННІЙ...

Уже не вперше пишу я про цього незбагненного чоловіка, тямлячи, однак, що його життя, його творчість не потребують жодних передмов.

Аби ж бодай кортіло, бодай моє слово щось би там путне мовчало коло слова його – так ні ж! Ні ж!

І не тут, і не щем, і не вітер, а вітер, щем і тут, вкупі – і то не самий голос, а підголосок, якийсь такий з біса тембр. Чи ні ж... Не йдеться про компліменти, якщо і надворі, і в серці відлига або смерч. Йдеться про те, що Броніслав надивовижно природний – як ота глібовська лагідна річечка. Природний, об чім не писав би: і доба слов'янська, й антична, і психологія людини, й душа звіра у нього наскрізь подільські.

Природний він і тоді, коли ота річечка через тривалу негоду не тримається берегів.

А щодо того, хто з нашої літературної братії перший, хто нормальний, то... товариство, яке йому діло!

Яке йому діло, коли він, Броніслав Грищук, сам собі всесвіт.

Павло Гірник (в передмові до книги Б. Грищука "Зелений борщ для принцеси").

"В оповіданні "Тихо, дуже тихо", одному з кращих зразків української ліричної новели, відблиск світлої, турботливої душі літнього хлібороба Максима відбивається без перебільшення на всьому і на всіх. Любовно передано стихію отого народного невсипущого передумування життя, якому завдячуємо хлібом-сіллю, й творчістю, і мудрістю не позиченою... Добре те, що Броніслав Грищук уміє, осуджуючи, співчувати, жаліти в індивідуальну людину, яка не збулася..."

Михайло Слабошущакий (в статті "Проза небагатослівна багатолюдна", журнал "Україна". – 1983. – № 15).

“Якби мене такі спитали: “То про що ж пише цей письменник?”, я б завгався уже відповісти однозначно. Найліпше сказати: про нас. Бо що не твір – то якийсь “знайомий незнайомиць”. Я його вже десь зустрічав, десь бачив, але не встиг чи не зумів придивитися. Та й, власне, все, що діється в творах Броніслава Грищука, ніби було й не було зі мною чи, принаймні, в моєму оточенні, в колі моїх родичів й друзів. Але він скрізь зумів побачити те, чого я не зміг чи не встиг”.

*Л.Пастушенко (із статті “Слово на прощанні”,
газета “Літературна Україна”. – 2005. – 6 жовтня).*

“ПИСЬМЕННОЦЬКЕ РЕМЕСЛО МУСИТЬ БУТИ ЗУХВАЛИМ”

Нехай прискіпливий, гарно вихований читач не обурюється за таку журналістську фривольність: мовляв, для одного з найвідоміших на Поділлі – письменника, поета, публіциста, нашого у недалекому минулому подільсько-віщанського редактора Броніслава Грищука не вигадати нічого ювілейнішого у день першоквітневого його народження, як витягти на світ Божий його ж, Грищуків, цитату із сатиричного роману про графоманів і графоманство “Життя незрівнянного Веспасіана”. Але так уже влаштований і книжний, і білий світи: талант і нікчемність чомусь завжди бредуть поруч, майже пліч-о-пліч. На жаль, у цьому строкатому регіоні куди більше навколорисьменницької черні, ніж правдивих світочів високої думки, які до Слова ставляться, як до дару Божого.

До нас, в редакцію, часто навідується ось ці активні щасливчики, які королівським жестом дарують нам усе нові й нові книжечки, збірочки, напівзбірочки, і які, врешті, володіють єдиним талантом: вмінням “вибивати” у спонсорів гроші на черговий опус. Та ще й хизуються: от, мовляв, члени Спілки письменників усе музу виглядають, а я й без музи, нівроку, пишу та й пишу. Може, Грищуку повчитися у когось із шахрайчиків, як ото з-під чорта підешви уміти вихоплювати, зби чергову книжечку “взуті” у видавничі витрати? А може, в цім і полягає оце Грищуків зухвальство: не пірнати в юрбу лауреатів, членів, дипломатів, одне слово, живих “класиків” мертвої літератури? О, скільки нам, неписьменникам, також доводиться (може, із зухвальства?) “вигрібати” купи

елементарних граматичних помилок, вкарбованих у друковані рядки графоманські! Здається, уже й звикли: що не збірка поета, прозаїка ім'ярек – то градка невиполо того бур'яну... А люди ж, коли трапляється, читають, і якщо освіченіші за горе-автора, то й справедливо обурюються: звідки ж у цього чоловіка руки ростуть?

Зухвалий до літературної черні Грищук визначив меткий діагноз цього псевдоявища в образі незрівнянного Веспасіана Неримованого: "Поет не відав почуття сорому. Люди, як відомо, єдині на планеті істоти, котрим притаманне це почуття, що властиво й вирізняє їх у світі фауни. Бо хіба бачив, хто, скажімо, засоромленого kota? Або коня, чи півня, чи барана? Поет не зміг би сказати, добре це чи зле – не володіти здатністю соромитися. Він просто не знав, що ця риса у нього відсутня, отже, навіть не підозрював, що така здатність може бути властива комусь іншому".

Насправді ж зухвалий Броніслав Грищук зовсім не зухвалий. У житті – великий мовчальник, у творчості – великий працелюб. Про нього, свого побратима, Павло Гірник писав у передслові до книги "Зелений борщ для принцеси" (Хмельницький, 2002): "Броніслав навдивовиж природний – як ота глібівська лагідна річечка. Природний, об чім не писав би: і доба слов'янська, й антична, і психологія людини, й душа звіра у нього наскрізь подільські.

Природний він і тоді, коли ота річечка через тривалу негоду не тримається берегів.

А щодо того, хто з нашої літературної братії перший, хто нормальний, то... товариство, яке йому діло!

Яке йому діло, коли він, Броніслав Грищук, сам собі всесвіт...".

Так, Грищук незбагненний: мандруючи різновіковими історичними (чи, може, космічними) манівцями, він залишається навдивовиж, пронизливо актуальним, ніби пише не про часи старого Риму чи інквізиції, а про сучасну Україну. Хоча у нього – жодного вірша, жодного рядка художньої прози на політичну злобу дня (щоб ото "тарячим" з печі – та й на стіл, поки не задубіло!), аби відрепортувати сполітизованій громаді: ось який я актуальний, який барикадний! Грищuku ніби й байдуже, що

побратими уже встигли й Помаранчеву революцію заримувати та ще й запевнити, що, мовляв, ці події я пророкував задовго до Майдану. Звісно, є уже серед численних спроб опoетизувати нашу революцію речі чесні й талановиті, але скільки уже териконів словесної породи “нарито” навколо мужнього Ющенка...

Повільно викурюючи свою енну цигарку, Гришук призмружено і трохи сумно дивитьсЯ понад наші голови кудись у свою далечинь:

В житті не позаздрю
Ні другу, ні ворогу –
З душі сей мікроб
Не зросте.
Та задрістю білою
Чорною ворону
Завидую змалку –
За те,
Що бачив ці пагорби,
Сиву дорогу,
Солом'яночубе село
Й тоді, коли навіть
Прапрадіда мого
На світі іще
Не було.

За кілька десятиліть письменницької праці Броніслав Гришук видав понад два десятки книг, що стали не лише окрасою подільської скарбниці красного слова, а й еталоном літературного смаку, вмістилищем потужного його інтелекту. Його прозу, вірші постійно друкують провідні українські журнали, його твори виходили друком й у Москві, Мінську, Тбілісі, Єревані, Ташкенті, Братиславі. Йому не раз пропонували жити і працювати в столиці, а він вперто тримається рідного Поділля, бо тут “...варто лиш на твердь земну ступити... моє – усе... І час, і простір, й соняшца скарбів”.

Його мовна інтуїція така ж правдива, як і його мудра чуттєвість, його дотик до слова – то дотик до душі, яка не терпить фальші і часто пронизана болем, як і його:

О, світе мій,

Гірка моя молитво,
скудель скорбот,
ілюзій і дощів!
Я птаха твоя сива перелітна,
сліпий підранок серед комахів.

Свою літературну працю, втім, зухвалій і наскрізь ліричний Гришук називає ремеслом. Як полуденний жнець на спекотному полі. Як мудрий мельник, що розуміє мову вітрака. Іронічний і сентиментальний, зітканий з протиріч і по життєво вірний цьому святому своєму Ремеслу:

Талант загнать би
за черпак баланци?
Не продається, клятий,
Хоч умри!

*Тетяна Слободянук
(Із газети "Подільські вікні". –
2005. – квітень).*

РОЗГАДАТИ Б ЗАГАДКУ ТВОЮ...

Броніслав Гришук може усе... За що б він не взявся, обов'язково впорається і з матеріалом, і з формою, і з художнім рівнем. Отакий собі небожитель на проскурівському асфальті! Усе дається йому начеб легкома. Лише пером води по папері – і воно напишеться само. Так думається, коли перечитуєш його прозу – легку стипістично, доказову, інтелектуальну, врівноважену. Це, так би мовити, лицьовий бік медалі, доступний зору читача. А зворотний – затінений... Бо хіба збагнеш себе, коли посеред ночі тебе щось змушує братися за перо? І заради чого? Заради крихітної замітки? Від романного полотна – до одного-єдиного факту?

Однаке така вже вдача у нього. Він, не гваючись, це зробить – хай то репліка чи роман! Відкладати на "потім", на "колись" не буде!

Можна, звісно, про зроблене ним сказати конкретно, назвати книгу, журнали, статті – і того буде достатньо, щоб читач переконався, який огром роботи виконано. Проте це зафіксоване у письменницьких довідниках, а от у його "творчу кухню" потрапити щастило далеко не всім. Мені особисто та

кухня” – не дивина, особливо за тої пори, коли Гришук “головував” в обласній організації Національної спілки письменників України і справи вимагали негайної “явки” до нього. Часто – й додому. Отоді я й “застукував” його в “розпалі” творчих мук! І який це мало вигляд? А прямо-таки загадковий! Уявіть собі, що на дивані лежить свіженький вірш, на столі – розпочата стаття, а в друкарській машинці – щось схоже на новелу. І при цім господар тримає не перо, а баяна, прип’яє до нього щокую, а пальці бігають по клавішах.

– Ти що, Антоновичу, десять рук маєш і дві голови, що за все хапаєшся одночасно, чи тобі чорти допомагають? – дивуюся.

– Свята сила! – заперечує. – І ти підсоби. Прочитай щойно написаний вірш і скажи, що в ньому “хе...”?

– Вірш як вірш. Побільше б таких. Збагатилася б поезія! – не приховую свого захоплення.

– На похвалу ти мастак. А мені критика потрібна. Причіпка якась. Шпилька, розумієш? – сугнеться невдоволено.

Тоді я на нього поглянув зовсім іншими очима: це той Гришук, перед яким відкриваються двері усіх видавництв – від “Каменяра” до “Советского писателя”, якому доступні шпальти усіх газет і журналів – від “Радянського Поділля” до “Литературной газеты”, – чи не той?

А він, бачте, сумнівається в написаному, терзається, вагається?... О каторжне ремесло літератора!

Утім, наш ювіляр ніколи не нарікав на долю. Він – фанат пера, письменницької праці. Заради неї від стількох привабливих посад відмовлявся! Був же й редактором обласної газети “Подільські вісті”. Інший би обома тримався за те крісельце – це ж тобі і “четверта влада”, і зарплатня чимала, і пенсія солідна.

Ні, рвонуло до нового рукопису – покинув усе. І це за нинішніх голодранських часів, коли за книгу ніхто й копійки гонорару не платить. Коли, щоб видатись, треба кілька десятків контор оббігати. Може, знайдеться благодійник, який не тільки про хліб насущний, а й про духовний згадає...

Що ж, любов вимагає жертв. Часом на її вівтар кладеться навіть життя. В ній – і загадка, і розгадка, як уважав чудовий письменник Григійр Тютюнник. Привізьмі, він сам поклав на той

вінтар найдорожче – життя.

Про Грищука, до речі, не тільки Григір сказав добре слово. Не обминав його увагою й Павло Загребельний. А Володимир Яворівський на письменницькому з'їзді висловив своє захоплення Грищуківською книжкою “По Троянській війні, біля телеграфу”. Мовляв, так написано, що не втримався – серед ночі подзвонив автору в Хмельницький, привітав з успіхом. За книжку ту премію імені Олеса Гончара автору присудили.

Один із “свіжих” його романів “Привиди співочого поля”. Читаю і відчуваю, як за моєю спиною шикуються шеренга попередніх його книг. Як живі істоти, нагадують мені про себе. У кожній – свій голос, своя принада. Довго мене чарували, скажімо, вокальні мотиви молодого письменника, який, здавалося, недовго протримається у Проскуріві, бо ж називав свої книжки цілком у мандрівному дусі – “Вечірні поїзди”, “Колія”, “Станція сподівань”. Остання і водночас перша (до того автор романів не писав, а тут утнув) набула чималого всеукраїнського розголосу. В пам'ятку та книга й мені: рецензував на сторінках “Корчачинця”.

Мабуть, Грищук, якби ще одну книгу написав з вокальною назвою, то вже точно переселився б у Львів чи Одесу. На щастя, підвернувся під руку дивакуватий граф Мархоцький, який з Миньковець нікуди не втікав, а заснував там державу. Отоді Грищук написав прешікавий роман “Поділля – коліско і доле”, своєрідну клятву рідному краю, запевнив, що з ним не розлучиться. І повторив її в романі “Солом'яні дзвони”, “Зелений борщ для принцеси”, у документальному одностомнику про легендарного хлібороба Григорія Ткачука та в багатьох інших повістях, есе, публіцистичних статтях. Це не означає, що він обмежив себе місцевою тематикою. Недавно ми читали в “Подільських вістях” про останні дні юдейського царя Ірода. А перед тим були повісті “Коліскова для гладіатора”, трагедія “Нерон”, збірка поезій “Античний гондольєр”. І остання новинка – “Голос нічної ластівки”, солідний том, яким видавництво “Український письменник” започаткувало серію кращих творів сучасної прози...

Щоб поцінувати такий щедрий доробок, потрібні зусилля не одного дослідника. Така праця – на часі. І добре, що вона вже

почалася. Маю на оці ґрунтовні статті про Гришуківу прозу
знаних літературознавців Михайла Слабошпицького і Лесвіда
Пастушенка. Не забаряться, вочевидь, і подільські поцінувачі
образного слова. Скажуть слово й читачі. Нехай не про усі, а про
якусь одну Гришуківу книгу – неодмінно. Я, наприклад, тую
до серця улюблену “Кинджал мило-сердя”.

Микола Мегмєський
(Газета “Подільські вікні. – 2010. – 16 квітня).

АДРЕСОВАНО БРОНІСЛАВУ ГРИЩУКУ

Добридень, Броніславе!

Прочитав твій “Цвіт папороті” і не знайшов жодної
похибки ні проти думки (такої пі сєнно-чистої!), ані проти стилю.
Ти цілком сформований, самостійний письменник. Писав колись
наш славний Микола Вінграновський: “І зрілість руку на плече
кладає”.

Таке і з тобою зараз.

Тож з Богом. Хай тобі доріженька рівніша стелиться, ніж
мені.

Обіймаю тебе. І сімейству уклін.

Твій Гр. Тютюник
5.12.1976 р.

Любий Броніску!

Смакую “Солом’яними дзвонами” і не покидає мене
давній мій вислів, написаний на одній книжечці, подарованій
Гришuku. А написано: “Світлій надії нашої літератури
Броніславу Гришuku”. Не треба бути ясновидцем, угадувачем,
ворожбитом чи ще там кимось. Були вже “Тихо, дуже тихо”,
“Неділя, по кропиву”. Але потрібен був час. І час проминув.

Нині кажу не про надію. Факт доконаний: Б.Гришук –
гордість нашого письменства! Уклін йому.

Із любов’ю Г.Храпач

Дорогий Броніславе!

Давно збирався написати тобі, бо прочитав у “Жовтні”
твій роман-есе “Поділля – край і доля”.

Мене вражає ця величезна дослідницька робота, яку ти

і провів, заявивши про себе як про сумнінного краєзнавця, історика. Я тішуся, що така книга з'явилася (до речі, якщо вийде, припшли мені, будь ласка). Добре, що її прочитавте і, певен, віддадутє шану її творцеві. Я особисто мрію про те, щоб разом із тобою побувати в Кам'янці, щоб походити неспішно, подивитися і послухати тебе. Отож, щиро вітаю тебе з успіхом творчим, з романом-есе "Поділля – край і доля". Хай тобі й далі добре працюється. Сердечно – до зустрічі!

Твій Микола Жулинський
Київ, 6 жовтня 1986 року

Доброго дня, п. Броніславе!

Я в тому віці, коли зіпсувати похвалою важко чи й неможливо. А ось Ваш лист розворушив і зворушив. А все тому, що точно знаю, якого культурного і мудрого прозаїка маємо у Вашій особі.

Кажу це під свіжим враженням від прочитання "Солом'яних дзвонів" (взяв у Слабошпицького) і прегарного оповідання в "ЛУ", яке прочитав раніше.

Світ у його нинішньому варіанті, літературному зокрема, нахабно витісняє нас у затіння, на узбіччя існування. Тому тримаймося, нас не так багато.

Щиро Ваш
Володимир Базилевський

ІЗ ТВОРЧОГО УЖИНКУ Б.А. ГРИЩУКА

У ПРИЗМІ СЛЪЗИ

Знов за тамбурним сизим дивсом,
що вгорнує пеленою скло,
мов ковчег, пропливає мимо
невмируще моє село.

Позад нього двигтять пожари,
позад нього доба така,
що в хліві – ні тварі по парі,
у stodолі – ні колоска,
ні жорен в коморі,

ні вишні

за сльозавим більмом вікна...
То яка ж се перед всевишнім
не спокутна людська вина?

А ковчег у стражденим морі,
вітром гнаний, дола віки
від почвар содому й гомори,
через тернії – напрямки,

ген туди, де сія веселка –
лук небесний понад селом,
де злипа від стерні лелека,
щоб торкнутись дуги крилом,

де не вистиглі ожереди
променіють із далини,
наче вохристі еполети
на мундирі озимини.

Але... серця не розхвилює
біжутерне блищання фраз.
Бо вітчизна не потребує
ні метафор, ані прикрас!

Все, що є в ній, – самодостатнє,
і джерела, і хмарки плин,
всеосяжність журби і щастя.
Павутинка. Роса. Полня.

Незничкома і непомеркна,
незбагненна, мов часу мить,
праопівщина стратотерпна
у сльозі у моїй тремпть.

(Із збірки "Античний гондоляр")

ДЯДЬКО ВЕРНУВСЯ З ФРОНТУ

Пріхав. Умився. Присів серед хати.
Цигарку скрутив, припалив у долонях.
В задумі тужливій почав награвати
на сіро-ласкучому акордеоні.

За припічком хлипала баба Параска,
юрмалилися діти, свої та сусідські.
І акордеон той, трофейний, германський,
співав і журився по-українськи.

“О Господи Боже, помилуй нас грішних”, –
тихенько Параска в кутку примовляла.
Грав дядько про туту вдовину невітшну,
про матір, що сина на фронт виряджала.

І пісня плівла, як листок за водою,
губилася в тихій тагучій печалі.
По дядькових вусах сльоза за сльозою
котилася й падала на медалі.

Та раптом з ослона підвівся. Щосити
тим скарбом співучим жбурнув до порогу.
І злякані діти принишкло дивились
на дядькову букову
струтану ногу...

І досі,
і досі,
і досі я бачу
сльозу в сивих вусах
і вогник в долоні
і чую, як горе слов'янськеє плаче
в чужому трофейному
акордеоні.

(Із збірки "Античний гондолєр")

лице в росі вікна.
Прощай! І я – один.
Прости! І ти – одна.

А небо звідусіль
снує, гойда шовки,
Йорданська заметіль
над помехом руки.

З-за обрійної мги
озвись,
вернись,
приплинь,

сльозою спопели
журби гіркий полни!
А біла, біла сіль
у чубі вже цвіте.
Йорданська заметіль

мете,
мете,
мете...

(Із збірки "Анжичий гондальєр")

НЕВЦДВОРОТНІСТЬ

Нема й не буде
таїни такої,
яку б ти зміг
од світу заховати.
Хтось все одно
слідкує за тобою:
бджола чи пташка,
вишня чи тополя,
чи з царства тіней
батько твій і мати.

(Із збірки "Близ у джасових тонах")

ЧУЄШ, ДЕСЬ ІРЖЕ ЛОШАТКО?

Я не знаю, що це сталося зі мною,
чую жалібне іржання за стіною,
із туману, з-за світання, з-над смеркання
зве та зве кудись лошаткове ридання.
Не збагну я, де воно, лоша нещасна,
невидима, позамежна, позачасна.
Може, коней крав колись мій темний пращур
та в степу лоша лишнь напризволяще,
і тепер чужу я муку мушу чути
й за гріхи чийсь тяжку нести спокуту?

“Мамо, там, за листопадами й снігами
тужно так ірже лошатко, чуєш, мамо?
Може, хижий дух звіриний вчуло з ночі?
Може, тіло скрижаніле зводять корчі?”
А магуся полотно у лузі степе,
клонить голову, смутна та невесела.
А магуся закурилась сивиною,
всє співає “не вернеться літа мої”.
Над рікою полотняною
смиляється,
залітами молодими
побивається.
Про лошаткове іржання – ані слова.
Будь здорова, мати моя, будь здорова...
“Сестро мила, від чертогів піднебесних
кличе-зве когось лошатко, чуєш, сестро?”

А сестра бере коралки зі скрині,
заплітає в русу косу бинду синю,
в шаль турецьку уторта дівочі плечі,
тихим голосом веде “коли б той вечір”.
До іржання, до ридання їй байдуже –
чорноморця молодого любить дуже!
У задихане люстерко
усміхається,
так і так до личка свого

Ірицивається...

Будь здорова, маю брата я спитати:

“Чуєш, десь ірже лошатко, чуєш, брате?”

Брат черешні у коновочку зриває,
зелен гілля над Поділлям коліхає,
аз тим гіллям – “дозволь, мати, вдову взяти”,
і не чує, і не хоче того знати,
що за днями, за роками, за віками
хтось гіркими умивається сльозами.
Брат ніяк не може ніченьки
діждатися,
щоб вдовиним тілом білим
навтішатися...

Мамо рідна, сестро люба, славний брате,
вже не знаю, в кого маю запитати,
чи воно мене ятритьме довічно,
те іркання, те ридання потойбічне?
І коли я вже дізнаюсь достеменно,
чи його іще хтось чує, опріч мене?
Може, вітер, а чи в полі бадиллина,
а чи згряя тужнокрила лебедина...
Світ від обрію до обрію
хитається,
там займається світанок,
там – смеркається...

Світе милий, чи й ти мною
теж гордуєш?

Слухай: там... десь там... дале-е-ко...
чуєш?..

(Із збірки "Близ у джовових жонах")

* * *

За тридев'ять небес,
де нема ні плачу, ані сміху,
де у райських садах
не вмовкають джмелі й солов'ї,

де вощиновий берег
спливає медами справіку
у нектарні бездонні озера
й дзвінкі ручаї, –
звідти,
з вимірів тих
золотих-осайних-незбагненних,
мама з татом
вдивляються в мене
крізь божі світи,
ніби хочуть сказати
щось дуже важливе для мене
та від чогось мене, нерозумного,
застерегти!
Губи, брови, морщинки
ворушаться в болісних зламках –
хоч на мить на одну
відступи, відпусти, німота!
Але марні вони,
позаміжні оті намагання,
бо печать невидима
лягла на пошерхлі уста!

Так зі снів
ми і світилось в трьох,
наче храмові свічі:
я – з свого, земного,
вповитого тліном гріхів,
а вони – з того сну,
де ні слів, ані сліз, –
тільки вічність,
та пісні солов'їв,
та вощиновий мед

берегів.
(Із збірки "Блак у джазових тонах")

ПЕРЕМІНИ

Прокинеться лис у глибокій норі на світанні,
крізь сон зворухнеться бджола в стільнику золотім,
під синьою кригою окунь застигне в чеканні:
що сталося в світі,
яка переміна у нім?

Ой, сталося, сталося – упали сніги на Поділля,
на листя опале упали бузшумним кригом –
ген біло прослались учора ще чорнії ріллі
та біло завмер ожеред за збілілим селом.

Забуду, хто я, загублюсь у завихреній далі –
хай душу вигоює біла цілюща зима.
Себе обману: буцим жовті осінні печалі
сповиті снігами,
що й жодного сліду нема.

(Із збірки "Близь доживових монах")

БЕЗ ТЕБЕ

Романс

Кохана, під небом господнім вже золоте осені сяє,
і птах у хмільному ширянні вбивається вітром горішнім,
і день, як свіча поминальна, в самотність мою опливає,
маліє, минає, згасає приречено і безутішно –
без тебе...

Тремтить на ріллі павутинка, лякається власної тіні,
і хрест на заобрійній церкві
ледь-ледь мерехтить, допліває,
вже й бджілка, сирітна, остання, лишає простори осінні,
а я, мов курай за вітрами, від поля до поля блукаю –
без тебе...

І нині душа непутяща, болить у тяжкому похміллі,
і прірва, як ніч листопадна, німотно чорніє між нами.
Я осінь, пора сухозлітна, я зронюю дні відшумілі
на твої сліди учорашні, щоб їх не розмито дощами –
без тебе...

(Із збірки "Близь доживових монах").

МОЯ ЛЮБОВЕ

Пісня

Моя любове, пізня і печальна,
мов птах, легка
і наче шлях, тяжка,
і несмеркальна, і непроминальна
як мед солодка,
як полля, гірка.

Моя любове, промене останній,
осінній цвіт,
вечірні небеса,
нічне моє наприкпане терзання,
нічна моя
невисохла сльоза.

Моя любове, радосте і муко,
через дощі,
тумани, холоди
я з листопаду простираю руки
у травень твій
квітучий, молодий.

(Із збірки "Близько до жовтих томах")

КОЛІЯ

У тиші заснулого будинку художник писав картину, звяючи задалегідь, що вона так і стоятиме в кутку його великої кімнати. Або висітиме на обклеєній збляклою шпалерою стіні. Так чи інакше, але залишиться з господарем.

Він, власне, перебував іще на підступах до основної роботи, наносячи вуглинною на полотно прями й ламані контури, черкаючи олівцем по розкиданих на столі й підвіконні, притрушених сигаретним попелом ватманських аркушах. Одначе майбутня картина жила в ньому давно, він думав про неї задовго до того, як узяв до рук вуглину, – нводниці з собою і серед веселого гурту друзів, ідучи на роботу і з роботи в переповненому троллейбусі, прокидаючись задовго до світанку, і

Завіть уві сні. Задум цей, мов якесь озаріння, сколихнув його несподівано, на зламі серпневої ночі, коли спить місто й сідає на дахи роса.

І ось тепер з прямокутника лункого, туго напнутого на підрамник полотна, з безлічі аркушів у нього вдивлялася втомленими очима стара жінка з поораним поздовжніми зморшкками обличчям. А за нею чітко карбувалася залізнична колія.

Рейки пролягли в далечінь, до горизонту. Пролягли не звужуючись, як того вимагав закон перспективи, а навпаки: дедалі розширюючись. Рейки вибігали з-за плечей жінки й мчали врозтіч, ген-ген, і кожна наступна шпала була більша від попередньої.

На сірому полотні ще не втіленої у фарби картини художникові вижгалася не просто сталева колія. Йому уявлялася колія життя, непідвладна канонам ремесла. Бо в цій колії всі лінії збігаються на передній план, як промені у фокус лінзи.

Жінка дивилася просто перед собою втомленим, відсутнім поглядом, і художник подумав: "Вона була завжди однакова – і в шістдесят, і в сімдесят літ, і пізніше".

Для хлопчика вона була завжди однакова: стара.

Вона була стара ще й тоді, коли онук тільки-но став упізнавати, вирізняти її з оточення інших людей – матері, батька, братів та сестер, і тоді, коли йому сповнилося п'ять, десять, п'ятнадцять років, і пізніше. Завжди однакова. Сива, худа, з широкими ніздрями подзьобаного віспою носа, з однісіньким зубом, що випирає із верхніх ясен, ніби сталактит, з тяжкими коричневими руками, туго обплетеними синім огудинням жил.

Баба Марія. Або Маріка. Або Маруха – так її називали частіш усього.

Літа не горбили її, а тільки в'ялила, – так вітер і сонце висушують соняшникове стебло. І як важко уявити собі, що здерев'янілий бурий стовбурець, коронований темним ніздрюватим колом, зеленів колись тендітним стебельцем, так важко, ба неможливо було хлопчикові повірити, що Маруха чеберяла колись по хаті в полотняній льолі, бавилася ганчірковою лялькою чи, підрісши, співала з дівчатами пісень під місяцем і зорями. Таке припущення здавалося неймовірним,

бо прожиті бабою роки стояли за нею, мов осінні соняшники вздовж межі: всі однакові...

...У сорок першому в село прийшли фашисти і до Марушиної хати поселився квартирант – фельдфебель Йоган Гребер.

У нього були круглі сірі очі, обрамлені білими й прямими, як у теляти, віями. Щовечора він всідався коло застеленого обрусом столу, стягував з упрілих ніг зашплені юхтові чоботи, розстібав мундира й, почухуючи руді кудлаті груди, доброзичливо гукав:

– Бабка, млеко!

Його російський лексикон майже не сягав за межі або “дав-ай хлеб”, або ж “дав-ай сало”. Уже таку річ, як горілка, він називав по-своєму.

– Шнапс нет, дав-ай млеко!

Тихо й уворчасто лаючись, Маруха брела до льо-оху, несла в хату зарошеного гладушика й ставила на стіл.

– На, холопе. Пий.

І, відійшовши убік, до образів, додавала:

– Смоли б ти гарячої напивсі.

– Вас-вас? – допитувався квартирант і, пригнуваючись до наповненої кварти, млюсно заковчував очі, лінннво дряпав нігтями руді зарості грудей.

Тоді вона знову підступала до Гребера й голосно питала:

– Що, глухий? Смоли б, кажу, гарячої напивсі!

І, здригаючись усім тілом, безголосо сміялась, лише чулося тонке, як свист, хрипіння легенів.

А фельдфебель сьорбав молоко й уже серйозно, допитливо подивлявся на неї кризь напівопущені вії. Відтак утирав краєм обруса губи, запальював цигарку сам і простягував пачку бабі. Й вона не відмовлялася. Сідала на стільчик перед грубкою, відкипала чавунні дверцята й, випускаючи через рот і ніздрі густі струмінки диму, на всі заставки проклинала смердюче німецьке куриво й заодно з ним Германію, Гітлера і фельдфебеля Гребера.

Якогось дня тишу околиці сколихнули віддалені постріли. Зачувши їх, баба стрепенулася, перехилилась через лаву до

вікна. Тієї ж миті над хатою проревів літак, за ним – другий. Баба повернулася до образів, стулила перед обличчям долоні.

– Слава тобі господи, наші йдуть!

Мати, себто бабина дочка, зби не сталося лиха, повела дітей до льоху. А Гербер, отямившись від заціпеніння, миттю звівся з канапи, на якій перепочивав у чеканні обіду, й насамперед кинувся до смаженої, щойно з печі курки, котру баба тільки-но поклала на полумисок посеред столу.

За кілька хвилин до цього баба навряд чи насмілилася б так відчайдушно повестися. Адже Гербер кілька тижнів підряд підготовував цю курку, відгородивши для неї найдальший куток у хліві, остерігаючись, зби птиця не впала в око якомусь офіцерові. Та зараз, підбадьорена пострілами, вона ніби розтриножила накопичувану місяцями лють.

– Не руш, не твоє! – гаркнула від печі, й не встиг квартирант опам'ятатись, як вона схопила з лави чорний Герберів автомат. – Поклади на місце, ірод германський! – Маруха неграбно притулила до грудей приклад і скерувала ствол на Йогана. – Чув, що-м сказала?

Фельдфебель на якийсь мент ніби закам'янів. Потім ошкірившись, нерішуче ступив до баби. Та, поглянувши на її страшна, перекошене відвертою ненавистю обличчя, поволі позадкував до порога.

– Поклади, а то вгрішу на місці!

Та фельдфебель був уже в снігах.

Маруха здерев'янілими пальцями судорожно сьмкнула гашетку. Кілька куль прошили двері, відщепили тріску над клямкою. Оглушена пострілами, баба кинулася крізь хмару диму назовні, за Гербером.

– Куди ви, верніться! – відхилила двері з льоху мати. – Вже на городі стріляють!

Та Маруха наче й не помітила дочки – бачила перед собою лише круті фельдфебеліві плечі. Щільно обтягнені зеленим сукном мундира, вони підстрибували в такт важкому алпорові німця (квартирант, певне, так і не збагнув, чого хотіла від нього стара, та й про свій смажений трофей, мабуть, забув, механічно записнувши його в закам'янілій руці).

Маруха вибігла на город. Розширилася. Нема Гербера.

Але тієї ж миті побачила.

Він лежав коло межі, уткнувшись обличчям в землю. Збоку біля кованого чобота ваялася зронена курка. А від берега короткими перебіжками, оглядаючись раз по раз, наближалися до Марухи наші піхотинці.

– Смоли не напивсі! – віддихавшись, пробурмотіла вона. – Наївсі землі.

Кинула під ноги автомат, наче шкодуючи, що не вона пристрелила ворога. Стояла на межі, чекаючи піхотинців, пряма, висока, простоволоса.

Над нею, над бійцями низько пролетів літак із закіптюженнями соплами й червоними зорями на крилах.

Ляхмітник з'являвся в Покровці раз у кілька місяців. Його ветхий, запряжений буланною шкапниною віз поволеньки котився вулицею, зупиняючись біля кожної третьої-п'ятої хати і, жінки зносили танцитникові всякий непотріб, що вже й навіть на латки не годився. За це ганчір'я райцентрівський пошанець давав жінкам архідефіштані на той час голки.

Ще не видно було ні шкапнина, ні воза, а вже вся вулиця знала: Йось у селі! Дзвінким, надтріснутим тенорком він сповіщав про своє прибуття. Химерно заримовані слова линули й линули над хатами, і тепер важко пригадати, що то були за співучі примовки. Які там примовки – ціла поема, розбита на строфи й періоди, обрамлені незмінним рефреном: "За онучі – голки, га-га, гі-га-га-га!". Він гукнув отак, постьобуючи конячину, і його хвиляста шоломалейхемівська борода ворушилася, здригалась на грудях, наче жила окремим від Йося життям.

Коли він по війні прибув у село, баба Маруха першою стріла його на дорозі, бо хата її стояла осібно, за скідною околицею, в тіні розлогих берестів.

Баба з онуком вийшла за ворота. Йось, зуздівши їх, тоненько прукнув, потягнув на себе зализькані мотузяні віжки.

– Як здоров'я, Марі-іко? – перехиляючись через закиданий ганчір'ям полудрабок, прокартавив Йось із тою неповторною інтонацією, яка властива провінційним євреям. – Як поживають твої ді-іти, ону-уки?.. Оцей – ваш? – Він показав пужалном на хлопчика.

Баба підступила до воза.

– То ти, Йосю, живий?

– Так, Маріко, – тихо й скорботно промовив мінняйло, і його борода дрібно затремтіла. – Йось, як бачиш, живий.

– А Софа? – похмуро спитала баба. – Я її ще перед війною бачила, коли тютюн у тебе брала.

– Так, так, перед війною.

– Забув, як я сказала, що в Софи живіт занадто великий і що вона вродить троє хлопців? І таки вродила.

– Вродила.

– Троє?

– Троє, ти ж знаєш, Маріко... – голос його задримав, і на бороду скотилася дрібна сльозинка. – А тепер їх нема. Всі там...

– Він невизначено хитнув головою.

– Де?

– Там. У яру. І Софа, і внуки. І Йось там лежав... – про себе він чомусь завжди говорив у третій особі. – Сусіди вночі відкопали. Один тільки Йось був ще живий.

Маруха стояла перед ним, ніби з каменю витесана. Наче приросла до дороги босими ногами.

– То це ваш, питаю? – Йось знову змахнув пужалном, у його голосі ще брижіли сльози.

– Та наш, наш, – здобулася врешті на слово Маруха. – То ти теперки сам?

– Сам як палець. Заходь до Йося в гості. Є чай, цукор є. І маца знайдеться.

Баба витягла з-під фартуха кілька яєць, поклала Йосеві в долоні. Він у свою чергу дістав із зеленого облупленого сундука дві голки паку тютюну.

– Для тебе беріг, – всміхнувся великими сумними очима. – Куря, Маріко. Турецький.

А потім пошарудів іще раз у сундуці, видобув з його загадкових надр довгу, як олівець, цукерку, розмальованого череп'яного півника й простягнув хлопчиккові.

Війкнув на булану, і віз рушив. Зарипіли полудрабки, завищали давно не змащувані колеса, покотилися перевальцем, ніби п'яні, вминаючи ободами дорожню пилюку, лишаячи за собою гладенькі смуги, кривулясті й переплетені, як хвильки

Йосевої бороди.

Баба незрушно дивилася вслід возові, аж поки він не шез за скрутом шляху й поки не долинуло до неї розлоге й далеке: "За онучі – голки, га-га, ті-га-га-га!".

А хлопчик уже смоктав цукерку, щастливо розглядав глиняного свистунця й думав: "Оце як виросту трохи, то куплю собі олійні фарби в тюбиках і намалюю оте все: дорогу, воза, Йося і його коняку, цукерку й півника, – все-все намалюю".

Увечері Йось повертався додому.

Не помітивши хлоп'яків, що засіли за прибережними валунами, він зупинився коло ставу, наповів конячину й повішав перед нею опалку. Булана хрумала обрік, а Йось, притулившись чолом до її запалого живота, тихо схлипував, і плечі його судомно сіпатися, рожево осяяні передзахідним сонцем...

* * *

Маруха бере хлопчика за руку й веде через сад і город у береги. На межі, під ясенями, вона відпускає малого і йде вже попереду. Рядно через плече, під пахвою серп, цупка, як жерсть, спідниця з маскувальної німецької плащ-палатки шурхотить од її кроків і, здається, ось-ось почне бавкати, мов той дзвін. Дим струмує з ніздрів, домальовує бабі лютючі, ефемерні вуса. Хода у неї сягнута, якась аж весела. Потріскані підощви босих ніг приминяють колючу траву й спориш, ступають начеб урозтіч і через те частенько зісковзують з межі, драгуючи Маруху, – вона вплиголоса лається, проте, спіткнувшись, за одвічною звичкою знову хутко й браво несе своє худе тіло крізь запаморочний дух кропу й конопель.

За городом, серед густої отави, темніє замшллим деревом криниця. На її дні срібно тріпоче листям осика, плывуть біляві хмарки й синіє глибоке небо.

– Сиди отут каменем, – каже Маруха і так хитромудро пов'язує верету, що та, обернувшись на якусь подобу розширеного донизу мішка, накриває бабині плечі, спину й стегна – Сиди, я піду жати. А як винесу, будеш розстеляти отам-о, де скошено.

– Я з вами хочу, – невпевнено, знаючи наперед, яка буде відповідь, озивається онук.

– Во мною? – грізно озирвається баба. – Там там чорти живуть, хіба не знаєш? Тільки бульк – і нема.

По тих словах вона ступає на хистку поверхню порослого осокою і татарським зіллям болота й поволі, як привид, бредє в той бік, де живуть чорти. І, мабуть, при її наближенні усяка нечиста сила панічно кидається в непролазні очерети й на дно болотяної безодні. Там, де ступили її ноги, з'являються неглибокі ямки, наповнюються каламутною іржавою водою. Маруха щезає в густих і високих заростях, за якими одразу ж починається широчезний і глибокий став, а хлопчик залишається на березі, сидить коло межі, підстеливши під себе латану бабину камізельку.

Він сидить, обхопивши коліна сплеченими пальцями, й думає про бабу. Ну, чому, чому вона не така, як у Лесі, що живе через дорогу від них? У Лесі баба лагідна, щадра на ласощі й на казку. У Лесиній хаті зайчик сидить під липкою, сіє капіткою борошно, півники молотять горох, а цап, знай, меле та меле. І сон ходить коло вікон, і дрімота коло шота блукає. І сварливий кіт Марко тиняється, і ковалі кують золоті сокири... Чого тільки не з'являється у Лесиній хаті, коли вечорами бабуся заходить ся оповідати.

А от Маруха ніколи нічого не розказує (вона тих казок, певне, й не знає!) – цілими днями як не на болоті, то на городі, то корову пасе. Все на ногах, все бігом. А настане вечір – сидить біля грубки й дивить. Ні, в їхній хаті горобчик хліба не пече, лисичі не їдять паляниці, а ведмідь не варить обіду. Не пускає баба за поріг отої звірини та птаства. Така вже вона, Маруха. Як виросту і куплю собі олійні фарби, подумав хлопчик, то намалюю бабу перед вогнем, із самокруткою в губах. І тіль од неї намалюю, і динаміка на стіні.

Онде видно її в шумі зілля. Іде до берега, несе перший ужинок. Поки дістанеться на тверде, можна встигнути води напиться.

Вода близько, варто перехилитися через криничний зруб, підняти на мить ноги та зачерпнути кашкетом. Ще трішки, ще... Отак. Хитнулося небо, сплющилася хмарка, швидко осикове листя. Повний кашкет води!

І раптом – стрімке падіння, льодяний холод, руки по лікті

в намуті, голова, плечі, груди – у воді.

Хлопчик миттю встає на ноги – вода сягає йому до пояса, – здавлено й довго кашляє. Підводить голову й на небесному тлі бачить вправлене в дерев'яну раму злякане й лихе бабине обличчя з набубнявілими жилами на чолі, з темним зубом, що прикусив нижню губу.

– Руки, руки давай, коросто семипітня! – волає баба й, низько перехилившись, хапає хлопчика під пахви. Крекче, багровіє, хрипить... Витягує надвір, під сонце. Відтак рвучко кладе онука животом на свої гострі коліна. Її тяжка рука раз по раз боляче прилипає до того місця, по якому найвручніше і найбезпечніше бити.

Скидає з хлопчика сорочину, штанці й, старанно викрутивши, розвішавши на кущі верболозу, каже:

– Сиди отут каменем. Суши шмаття. А я розстелю зілля й знову піду жати.

Плакати зайве. Сльозами бабу не зворушиш.

Хлопчик той уже давно став парубком, уже дослужував другий армійський рік. І ось одного разу (був березень, на бетонних плитах важко хлопало мокре снігове місиво, з фюзеляжів і закрилків скрапувала народжена з туману вода, збиралася в темні калюжі навколо шасі) поштар приніс просто на аеродром телеграму. Хлопець прочитав її, нерішуче здвигнув плечима.

– Не може бути, – хрипко озвався він.

– Може, – зітхнув солдатський ластовоша. – Ти ж бачиш, лікарем завірена. Значить, документ.

Із закрилка зірвалася крапля, впала на папір, на відбиті телетайпом літери. Хлопець відступив убік, зачепив підбором відро. На чобіт, на мокру бетонку плює снув бензин, райдужно розплився химерною наземною квіткою.

То все дурниці, думав хлопець, ідучи навскіс через аеродром, неквапно переставляючи кирзакки, відчувуючи, як холонуть пальці ніг під обважнілим синім снігом. Дурниці. Вона вічна як світ, а якщо не вічна, то принаймні до сотні мусить дожити. А оцей папірець...

Від того березневого дня, коли солдат отримав телеграму, збігло вже два десятки літ. Два десятки!..

І от – згадалося. Само собою, без будь-якої зовнішньої спонуки. Десь на зламі серпневої ночі, коли ще спить місто й сідає на дахи роса, встала перед онуковими очима баба Маруха. І відтоді не щезала....

...Отак. Був собі хлопчик і була в нього баба Маруха, котру він ніяк не міг уявити молодого.

Знав її добре і я, автор цих рядків. З розповідей художника, з мозаїки власних спогадів та здогадів і народилась ця повість. Я написав, як умів про бабу Марію та про її онука.

Можливо, я чиню недобре, що одним рядками тривожу відлетілу бабину душу. Але навіщо ж нам дана пам'ять?

Людина жива не до останнього свого зітхання, а доки її згадують інші. Її згадка про кожного – своя. Бо не буває на світі двох однакових людей, навіть коли вони близнюки. От і про бабу Маруху в художника, у мене і моїх земляків особлива пам'ять.

Ніхто з нас не може пригадати, щоб вона коли-небудь плакала чи скаржилася на долю, співала чи бодай мутикала якусь пісеньку. Ніхто не чув од неї ласкавого слова, ніхто не пам'ятає, щоб вона когось приголубила, похвалила чи заприязнилась з кимось.

Не було в бабі жодної хрестоматійно-ідилічної риси, котрими так щедро наділені не тільки літературні, а й живі дідусі та бабусі в кожному нашому селі. Але чому не можеш забути її, чому так чітко тримається вона в пам'яті, чому, коли пригадаєш її, прокурену й продублену, несамовиту й лиху, раптово сколихнеться щось у душі, світле й печальне, промайне, мовби луна далекого голосу, й неохоче, поволі згасне в грудях? Чому?

Художник підступив до полотна. Узяв до рук вуглину й нерішуче застиг в простягнутій на підлозі сонячній смугі.

Перед його очима ще крутилася зарощена павутина, і джміль описував озвучені зигзаги, і лисніла колія на вологих шпалах, текла вдалечінь до ледь помітної постаті на обрії.

*(Уривки із повісті "Колія". Книга
"Близ у джазових тонах")*

ТИХО, ДУЖЕ ТИХО

...Василько приніс додому двійку. Настя мало не плаче:

– Позавчора двійка, вчора двійка, сьогодні знову. То нащо ж я маю тебе годувати та вдягати, лобуряко ти отакій?

Василько стоїть, схиливши голову, шморгає носом.

– Бо то батько найперше винен, – не вгаває Настя. – Якби був добрий батько, та взяв ременя, та вперезав кілька разів – не бійсь, не приносить би отаких гостинців. Не дурів би, на уроках як шовковий сидів би.

– Ну от що, Васильку, – кришко каже Максим і не впізнає свого голосу. – Ще одна двійка – буду бити. Запам'ятай. А зараз – гайда до книжки.

Через кілька днів по тій розмові Василько знову приносить двійку. Та ще каже, що без батька йому не можна з'являтися до школи.

– Роздягайся, – наказує Максим. – Зніми костюм, а вдягни спортивні штаниці... Кому кажу?

У хаті на якусь хвилю запала гнітюча тиша.

– Будеш бити? – питає тихо Василько, дивлячись на батька знизу догори своїми нестерпно синіми зволоженими очима.

– Буду, – твердо каже Максим. – Досить цацькатися з тобою.

Василько не впирається, не плаче (і що то за дитина така?), лиш поволі йде до сусідньої кімнати, тягне по підлозі пальто, а Максим знімає зі стіни старого порепаного ременя, складає його вдвоє.

– Може, не треба, Максиме? – питає несміло Настя.

– А ти помовч! – гризє чоловік. – Треба!

Василько щось довго переодягається, сопе за дверима, нарешті з'являється в кімнаті.

– Лягай на лаву, – каже Максим.

І Василько служняно брєде до лави, лягає животом на смугасту верету.

Настя стоїть біля вікна, не звертає на Василька жодної уваги, так ніби його й нема в кімнаті, втупилася в шибу і начебто сякається в хусточку, а Максим довго дивиться на худеньку синюву спину, на гострі лопатки, на його тонку тремтячу шию...

Поволі обертається, опускає руку із затиснутим в долоні ремнем.

– Візьми хустку та зашнурися, – каже Максим до Василька.
– Заріс, як вовк. Підстрижку трохи.

Настя, затуливши обличчя хусточкою, рвучко схоплюється, біжить до дверей, перекидає стільця.

А через тиждень Василько заробив першу в житті п'ятірку, першу за чотири роки навчання. Прибіг додому збуджений, гарячий, ніби за ним собаки гналися, а очі сяють, блищать.

– Ось дивіться! – вигукнув, простягнувши татові й мамі розгорнутого щоденника.

І знову одвернулася до вікна Настя, знову з'явився в неї той проклятий нежить. А Максим сказав:

– Ти... це саме... Не дуже хвалися. Бо що то є одна п'ятірка? От якби всі...

(Із новели "Тихо, дуже тихо".

Книга "Блюз у джазових тонах").

ЗАСПІВ (СОНЯ)

...Усе, про що тут мова, схоже на легенду. Чи на пригодницький, щедро здобрений уявою сюжет. Але ніякої фантазії в цій історії нема. Сама лише правда. Висока, як небо весняне над Баранівкою. Світла, наче оселя Прокопа Чорного. Солоня, мов сльоза, що збігає глибокими зморшками на обличчя одних літніх людей. А були ж Софія та Прокіп юні. Як і старший брат Прокопів – Михайло Чорний, що залишився молодий назавжди. Перед війною він, брат старший, закінчив навчання в Кам'янець-Подільському педагогічному інституті, а Софія – у Вінницькому. Отримати призначення на роботу в сільську школу, де й познайомилися. Обоє скромні, тихі, вони якось одразу вподобали одне одного й незабаром побралися. І от Михайлові пора до війська, якраз сорокового року, за кілька місяців до того, як синочок, Володя, знайшовся в них. Сфотографувалися вони з Соною, і вже коли їздові запрягали коней та встеляли смугастими веретами сани, а гості протяжно завели "Последній, живий деньочок..." – Михайло вмочив перо-рондо в чорнильницю-нерозлив айку й косо, через усе біле (тепер воно

жовто-сіре) поле фотокарткового звороту, немов через поле життя, написав: "На згадку дружині Соні в день від'їзду в армію...". Ну й ще кілька простих і ширих слів. А в куточку – дата: 2 лютого 1940 року.

У нього був бездоганний учительський почерк, і коли нині вчитуєшся у рівні діагональні рядки, чомусь думаєш: не може бути, щоб цей чоловік загинув. Та ще в чужій стороні – під далеким польським містечком! Тоді він ще не знав, буде в нього син чи дочка, проте не сумнівався в іншому: що йде не просто в армію – на війну іде. Хоч до її початку мало минути ще півтора року.

Сорок першого в Баранівку вдерлися німці. Сім'я Чорних евакуюватися не встигла. Ніби й не багато часу минуло за "нового порядку", та вже до Баранівки долинули чутки: в Дунаївцях та Ярмолинцях почались обляви на євреїв. Мусила й Соня переховуватись в добрих людей, хоч і не вірила спершу, що її можуть вбити лише за національну належність. Хто ж у таке здатний повірити! І чи довго зможе ховатися? Дізнається хтось із них – собі і людям біди накличеш. "Треба щось робити, Соню, – побивалася свекруха, себто Михайлова та Прокопова мати. – Ховатися мусиш, дощо, бо як сидітимеш у селі – кінець, не бачити тобі світу білого. – "Ховатися? – мовби боронилась невістка. – А що я їм, німцям, лихого вчинила?". Тут і Прокіп на мамин бік пристав: "Про Володю свого також подумай. Прийдуть – заберуть обидвох".

Тяжко це згадувати. Навіть тепер, через піввіку.

Софія Борисівна. Ой лишенько, де ж мені подітись. Куди рушити без вас! А мати сидять і мовчать. Усе щось думають, думають. Потім на Прокіпа подивилися, на мене. Й кажуть: "Під землю йди". Ну, в шахти оті, в каткомбі покинуті. "Як же я там, – питаю, – сама буду? Так треба спати на чомусь, їсти щось. І страшно ж". – Якось перебудеш, – мама кажуть. – Вдень одна сидітимеш, а ночуватимемо вдвох. Не на вік же той німецьклятий прийшов, місяць, другий перетерпиш, а там і наші вернуться".

Думалось – на місяць, а вийшло – на роки... (Перед тим, як зібратися в хаті Чорного, ми побували з ним у лісі, біля колишнього входу в шахту. Отвору як такого, власне, не було.

Лише внямок, на дні якого – земля, жовте зів'яле листя. Голій ліс просвічувався наскрізь, кожне гніздо, велике й мале, звідусюдно темніло в гапузі. Вдалині самотньо бовванів чотириповерховий водяний млин, у передчутті зими свинцево зблискувало за стовбурами вихололе плесо ставка, глибоким яром жебоніла, тікала від градушних морозів звивиста річечка. «Все так, як і тоді було, – тихо мовив Прокіп, затягуючись цигарковим димом, і оця завважена чоловіком схожість видалась мені неймовірною. – Все таке саме, – запевнив ще раз Прокіп. – От тільки вхід у катакомбу завалено. І ліс молодий. Давній німці сплятали, в Германію вивезли».).

То як же їй там велося, в кам'яній норі, де тільки лежачи могла випростатись, де ступала туди й сюди, низько нахиливши голову, простерши перед себе руки, щоб не вдаритися об стіну чи низьке бриласте склепіння, де світилися інколи з мороку хижі лисові очі (паз у шахту був не один, тож і звірі мали тут притулок)?

Отак і велося. Невидимі й нечутні, народжувалися високо над нею дощі, линули до землі, збігали спіненими струмками до лісового яру, вишумовували на ставковому плесі перед млином; гули вітри над кручами, несучи з собою руде опале листя, рухомі повісма білих завірюх; навесні клубочилися тумани в долині, парували ріпті на далеких пагорбах, вкривалися біло-рожевим хмаровинням цвіту садів; солов'ї витьохкували, сонце вставало з-за пагорба й ховалося за лісом, грона зір купчилися рясно в нічному небі... Але всього того вона не бачила й не чула.

Прокіп Іванович. По тій розмові з матір'ю вирушили до шахти. Взяли з собою дві старі куфайки, латаного-перелатаного кожуха, ветху верету й всі оті лахи занесли вночі у підземелля. Кілька оберемків соломи притаскали, зверху рядно постелили, кожуха й куфайки кинули – от тобі й ложе... Відтоді мама щовечора приходила до Соні. Смерком у шахту пробиралася крадькома, а перед світанком додому верталася, бо ж є якесь хазайство, бо ж треба корову видійти, їсти зварити й віднести невістці. Не раз і я ті харчі носив. Що, питаєте, за наїдки були? Пляшка молока, скибка мамалиги, картопля печена. Влітку огірок, цибулька зелена, яблуко...

Софія Борисівна. По правді признатися, їсти тоді не

хотілось. Боже, скільки я там передумала всього, скільки сліз виплакала! Якби ж, гадаю собі, мама чи Прокіп стежку до партизанів напитуали – пішла б одразу. Хоч би їсти варила їм чи прала. Та ні мама, ні Прокіп не знали нічого про партизанів. А розпитувати остерігались. Без цього тривоги вистачало, вже приходили шпигмани до матері. “Кажі, де Соньку сховала?!”. А сина мого тоді в Слобідку до знайомих потайки віддали. По якимсь часі мама смерком забрали Володю і вже тримали в себе, надвір майже не випускали. Одного разу, правда, рятували малого, в сусіднє село носили, але то окрема історія... Все можна витерпіти – холод, страх, навіть те, що дня білого не бачиш, бо лише тоненька смужка світла проникала крізь отвір у глиб печери. Та найтяжче – без рідної дитини. Коли я в Параски Жук ховалася, то раз чи два таки бачила синочка через вікно. Свекруха візьме його за ручку й веде глухою вуличкою попідтинню. Зумисне, для мене веде. Відкипю фіранку, дивлюсь, як воно дибуляє, розпнеться в очах... Так то ж в селі. А тут, у підземеллі... Як його уздриш, хто його приведе? Боронь Боже, нащо отак доло дражнити? Терпіла місяць, півроку, рік. Ще кілька місяців. Більш, відчуваю, несила. “Як собі хочете, мамо, – заявляю, – а мушу Володю бачити!”. Свекруха так і ськ до мене, просить, благає, не будь дурна, каже, а я на своєму стою: ведіть сина, та й годі! Дуже я своєю впертістю свекруху засмутила. Подумали вони та й зіткнули тяжко: “Господь з тобою, приведу. Тільки не до печери, а отуди, в ліс. Удосвіта встань і йди, чекай нас в кукурудзі”. Висока така кукурудза, над головою листям шелестить... Недовго дожидалась їх, прийшли! Син мене не впізнав, я – сина. “Це ж мати твоя, не бійся, – каже свекруха до Вовика – Забув чи що?”. А воно поглядає спідлоба, набурмосилося: “Хіба то мама? – питає. – В неї тільки зуби мамині... “Ой, не можу розказувати, плакала тоді й тепер ось плачу. Воно, звісно, дитина, що з неї візьмеш. Коронки металеві впізнало, а мене – ні. Так я змінилася в підземеллі, так ото зблідла й вимарніла в неволі. Та й часу стільки збігло, два роки, вважайте...

...Прокіп Іванович. Раз наша Соня Борисівна мовчить, не хоче згадувати, то мушу на себе ініціативу брати. Щоб трохи веселіше було, розкажу вам про Дудя. То така історія... і сміх і

горе. Якоїсь ночі прокинувся – мама, як ви знаєте, в шахті з Соною ночувала – чую, наче хтось у вікно шкреба, у двері товчеться. Встаю. “Хто там?”. Мовчить. “Хто?” – голосніше питаю. “Та я ж, – відказує здавлено. – Дудь!”. А треба сказати, його всі знали в нашій селі, не раз приходив до Баранівки з сусіднього Зінькова, колишнього райцентру. Що ж його, думаю собі, принесло о такій порі? Відкриляю двері – стоїть перед порогом. Високий, бородатий, в чутайні о такій довгій. Ну, свита, гунька чи як ще ту одежку називали колись. “Чого вам?” – “Сховайте, – каже, – втік од поліцаїв”. – Де ж сховую?” – “Там, де й Соною”. – “Де саме?” – “Якби ж знаття!”. Ага, думаю, тобі не відома наша схованка, а це вже непогано. “Соня далеко відси, – кажу. – А для вас ближче місце знайдемо”. Насправді ж повів я його таки туди, до катакомб. Тільки з протилежного від Сонинної схованки боку. Там нора була, якраз чоловік пролізе, далі – підземний перевал, тобто купа каменя. А за ним уже досить простора печера. Там й оселився зінківський єврей Дудь. Сховати то я його сховав, але ж і роботи по тому додалося. Ставить мама горщик у піч – і на Дудя мусить розраховувати. Розливає молоко – ще одну пляшку підставляє. “Дудь також їсти хоче”, – каже... Одного разу приніс йому обідати. Оддав та й пішов додому. А в лісі хлоп’яки худобу пасли, гасали поміж стовбурами. Завважте: коли зверху хтось бігав, то внизу, в криївці, чути оте гупання. І треба ж так! Хлопці вганяють, а Дудь, бідолаха, думає, що то я з якоїсь причини вертаюся, сказати щось біжу до нього. Та висувається з нори, страшний, бородатий, у своїй довгій чутайні. А хлопці вже тут, перед ним. Дудь злякався, хлопчак також мов скам’янів від жаху. Де ж таке видано: зрослий чоловік, Ох якийсь з-під землі посеред лісу вигулькнув! Хлопці додому, а Дудь – у долину, до сусіднього лісу... Коротше кажучи, стало відомо в селі, що хтось ховається у катакомбах і що готується облава. Біда та й годі. Мати моя, ту новину зачувши, примчала до Соні серед дня: “Тікаймо, дощо!”. Збігли в долину, перебрали річку, поминули село Вербку і там, у яру, пролежали до вечора. Як почало смеркати, перебралися на цвинтар біля Баранівки, а заночували в старому саду. Назавтра пішли до Соколівки. Якби хтось спитав, куди йдуть, то мали відповісти: до ворожки тамтешньої. Ходити

отак від села до села кілька днів, аж поки не зупинилися в Параски Жук. Там Соня й перебула ще кілька місяців, доки наші прийшли. Ну, а в мене свій клопіт. На третій або четвертий день після облави (в шахті, ясна річ, нікого не знайшли, то спересердя всі отвори звалити й замурували) виходжу вранці кинути корові якоїсь паші оберемок, дивлюсь – аж у яслах... Дудь!

Корова на нього дивиться, чутаїну обнюхує, а він собі лежить, бороду в пальцях зминає. На цей час небога моя Люся Комарницька нагодилася – сидимо й міркуємо, що ж його робить. На тому кутку німці в людей худобу одбирають. Не сьогодні, завтра або з години на годину можуть по нашу корівку прийти. Білий день надворі, де ж того Дудя подіти? Найперше – мусимо його з хліва забрати. А куди? Постановили врешті-решт: накрити гостя рядном і навкарачки провести через усе подвір'я – до хати. Як хто й побачить – не здивується. Корова, мовляв, отепилася, ото й забирають приплід, прикривши веретою, щоб вітром не протягло. Постановили – зробили. Завели у сіни, а звідти, по драбині, поліз Дудь на горнище...

Тепер і посміятися можна доскоchu. А тоді...

*(Уривки із книги "Там за
обрієм – Єрусалим")*

МАР'ЯН

...Доброго тобі ранку, криничко, – подумки вітається Мар'ян, – як спалося нинішньої ночі?

Чи тобі не відомо, Мар'яне, що джерела ніколи не сплять? – без слів запитує криничка, і по тій безсловесній мові, здалося Бармі, навіть по-своєму усміхається. – Така вже наша доля, таке призначення. Не спати. Ні вночі, ні вдень. На світанку до мене лис навідувався. І дикий голуб із лісу прилітав. Лис водичку хлебтав, як пес або кіт. А голуб – наче кінь усмокував.

А мені дозволиш?

Хіба тобі хтось колись боронив?

Мар'ян присідає навпочіпки, занурює зведені до купи долоні у воду, раз, удруте.

Ох, і знає! Аж зуби стогнуть. Потім я ще бідончика наберу. А зараз полежу трохи, подрімаю під дубочком твоїм.

Барма відступає од кринички, влягається горілиць на оберемкові торішнього листа.

Ось він, перед твоїми очима, всесвіт дерева.

Пронизаний першими променями сонця, виповнений життям, рухом, безконечними клопотами суціль у ньому істот. Онде білочка переплигує з гілки на гілку, іноді допитливо позирає на нього, Барму. Онде непосидющі мурахи долають шорсткі западини й рубці сірої кори, немов альпіністи – провалля та піки гірських складок. Рясні, ще зелені жолуди висять на гіллі, ніби зорі в небі; проминуть літні деньочки – й посиляться вони із запоморочної високості до землі, мов метеорити з небес, а коли настане зима, зголоднілі вепри з грабово-сосново-березового лісу причепають сюди й заходять ся ретельно перекопувати своїми довгими ритями обмерзле листя й натхненно плямкати калорійним харчем, і пухнаста білочка так само, як і оце зараз, допитливо позиратиме з дупла униз і, вигуцивши горішок, струшуватиме шкаралупи просто на зарослі густою щетиною свинячі спини, і втішатиметься білочка власною безпекою, і безголосно реготатиме з отих ненасичених вепрів, що вовтузяться далеко внизу, добуваючи собі поживу твердими, наче колоди, нюхалками. А навесні? О, тоді зачнуть уже нуртувати соки в пробудженому стовбурі, торішні листя на гіллі ще довго уживатиметься з листям новонародженим, і кожне з них шелестітиме по-своєму, одне сухо, друге волого. І гнізда вигойдуватимуться під теплими вітрами, мовби для того, аби пташенята ще в зародку вчилися літати. Поглянь: усілякі жучки снують при корені, і зелено тчеться мох від землі утору з північного боку стовбура, і витьожкує соловейко над світом, надійно захищений зеленими шатами, і десь там, у лісі, подає голос пробуджена зі сну зозуля... Ні, не перелічити всього, що тримає на собі й в собі дерево. Тому-то я й кажу: всесвіт. І таких всесвітів за яром у лісі – не перелічити. Бо ж поруч із сосною – граб, а далі – береза, ясен, черешня. І на кожному з них, у кожному з них – своє життя, свої пісні, всякчасні клопоти, маленькі втіхи, драма, нещастя. І знову й знову думаєш про неосяжну уяву Творця, що вдихнує життя в усе це на радість отаким, як я, Мар'ян Барма, володар молодильної кринички і свого фермерського поля. Так, так, можна видумати літальний

апарат, який сягає зірок, але неможливо вигадати зірку, дерево, мураку, пташку. Спробуй-но уявити нашу планету без лісу, парку, саду. Хоч як силкуйся уявити – ні, неможливо. Як і чисте нічне небо – без мерехтливого дихання світобудови. Що не кажи, Мар'яне, але жодного денючка не проживе людина без дива. Жоднісінької години. Гм... Очевидно, Творець не бажав позбавляти людину чудес. Тому-то й стоять на землі дерева. Немов галактики у безмірі космосу. І тому-то листя торішнє дубове так пахне. Сіном? Чи давно вивітраним духом вина?... А які пахощі береже в собі ідеально витолочене жито на моєму фермерському полі? Аромат незнаних світів? Незміряних, незмірних, небагнених? Чи відстанями – од тих світів до нашого, земного? Хто ж тобі, Мар'яне, скаже об тім? Хто? Може, твоє джерело? Воно ж мусить усе знати. Воно ж усе видить і чує. Воно ж...

Медитуючи отак, Мар'ян Барма незчувсь як задрімав у шелесті молодого листя на дереві й в духові листя торішнього – на землі.

Пробудився, коли сонце вже підбилося ген-ген над яром. А може, пробудив його спів созулі в лісі? Не було кінця-краю тому одноманітному речитативові. Доки набирав у бідончик воду, доки ополіскував із струмка лице, доки стояв під сиворудуватими китицями очерету, споглядаючи, як в'юнко збігає той струмок на дно яру, – над лісом і полем через рівні проміжки часу линуло й линуло: ку-ку... ку-ку... ку-ку...

(Уривок із роману-метафори "Лютення вітру". Книга "По Трапезській війні...")

МІСЯЧНОЮ СТЕЖКОЮ БОСОНІЖ ДО РАЮ

(Він підійшов і підвів її, взявши за руку, й покинула її гарячка. Як же настав вечір, по заході сонця, почали приносити до нього усіх недужих та бісуюватих. Усе місто зібралося перед дверима. А він на кожного з них клав руки і зцілює усіх недужих).

А чому ж ти не зцілив мене? Чому бодай не зайшов? Учора, позавчора, торік, у той час, коли я довідався про тебе? Прийди сьогодні ввечері, коли смеркне. Прошу тебе...

Веранда, оранжево пронизана надвечірнім сонцем,

І коли хує у власному просторі невагомі порошинки, весело усміхається Денискові усіма своїми умитими шибками. І від того їй хлопчиківі хороше. Наскільки, звісно, може бути хороше тому, хто жодного разу не ступав босими чи їй озутими ногами на росяну траву, на зогріту червнем стежку в спортишак. Або на розпечені пустельні піски, що намальовані в одній грубезній книзі, котру Денискові подарував перед торішнім Великоднем отець Варфоломій, сусід.

Двері веранди розчинені навстіж, і Дениско чує кожний надвірний звук: глухе подзенькування Піратового ланцюга в затінку причепа, трепет листя в рясних сувір'ях стиглих черешень, ластів'їні рупади над усеньким світом.

(Простягнув свою руку, до торкнувшись його, і сказав до нього: "Хочу, будь чистий", – і вимить проказа зійшла з нього, і став він чистий).

А як же, як же, як же я? Доки сидіти мені в колясочці, ніби солов'єві у золотій клітці? Прийди сьогодні ввечері, прошу тебе!

Ось мати з порожнім відром нагомлено ступає через подвір'я до льоху. Накхипившись, занурюється в його сутінкову глибіню. Чутно, як падає картопля на дно старого відра: спершу гучно, деренчливо, а далі тихше, глухіше...

Ось горобчик учепився лапками за віконну раму, з веселою цікавістю зазирає у веранду – а чого ти, Дениску, всівса на той інвалідський візок, гайда надвір! Так тут гарно після недавнього дощику, в кожній крапельині сонечко купається!.. Через той дощик, подумки відказує горобцеві хлопчик, мама їй прикотила була мою коляску знадвору на веранду.

(Мовить до розслабленого: "Встань, візьми твоє ліжко та й іди додалу". І вимить він устає у них перед очима... Чутка про нього ширцлась дедалі більше, і сила людей збіглася, щоб його почути й вилікуватися від своїх недуг).

– Я ж надіюся, ти прийдеш, бо вже смеркається, – шепоче Дениско їй під мелодію молочних струменів (мама доїть корову) заплющує нагомлені читанням і життям очі, хилить голову на вузьенькі їй худі свої груди.

І зараз же, зараз же, зараз же прийде до нього той, кого Дениско так довго чекав, чекав, чекав днями й ночами. Прийде, і

схилить ся над візком, і візьме хлопчика за руку, і просто, ласкаво мовить:

– Ходімо.

А хлопчик вражено подивиться на вечірнього прибульця, на гостя свого несподіваного-сподіваного, сязвом залитого від непокритої голови до заросених сандалій, і несміло спитав:

– Як це... ходімо?

Гість усміхнеться погідно, лагідно, стисне легенько тонкі хлопчикові пальці.

– Дуже просто, – скаже. – Так само, як мама твоя ходить, як усі люди.

– Ні, – журно заперечить хлопчик. – Я не такий, як усі. У мене те, що ти кажеш, не вийде.

– Вийде, – спокійно і впевнено мовить незнайомець. Варто лиш повірити. Розумієш? Тільки повірити, більш нічого!

– Підемо?

– Авжеж, інакше чого б я сюди завернув.

– Удвох підемо?

– Удвох. – Гість відпустить напризволяще хлопчикову руку. – Не бійся, вставай.

І хлопчик поволененьки зведеться у теплому візку, спустить на долівку вихудлі свої ноги, а відтак розгублено погляне знизу догори на прибульця.

– Я ж не знав твердо, що ти прийдеш. Якби був знав... Я ж босий! Капці десь там, під хатою.

– Годі тобі журитися такими дрібнищами. Хіба ж я допущу, аби ти застудивсь або поранився?

І він знову візьме хлопчикову руку, обережно потягне до себе.

– Ходімо.

І Дениско зведеться на ноги. Напевно, як по тонкому льодку, ковзне до дверей раз, другий та й вражено викидне:

– Ух ти-и!..

– Що така? – буцімто здивується гість. – Що з тобою?

Хлопчик погляне на нього.

– Як то що?... Я... Стою!.. Іду!..

І прибулець одвернеться від Дениска, заллющить очі й, здригаючись плечима, огорнутими довгим, аж до сандалій,

плащем, тихо й щасливо засміється. А хлопчик через теплу гостеву долоню відчує те здригання і спитак здивовано:

– Ти що? Плачеш? – І по тих словах несподівано схлипає.

– От бачиш, який ти... – Прибулець нахилиться над Дениском, утре йому долонею сльози. – Сам рюмсаєш, а на когось кажеш. Подумай: хіба можу плакати я, котрий – настане такий час – кожну сльозу з очей людських витре!

– Коли?

– Цього тобі не скажу. Нікому не скажу. Тоді, Дениску, смерті вже не буде, ні плачу, ні крику, бо попереднє минеться... Ну ж бо, рушаймо!

І вони переступлять поріг, вийдуть на подвір'я і, ледь торкаючись підощвами прохолодного споришу, поминуть темні вікна хати, Піратову будув, пагорбок льоху, осяяний місяцем сад, ще не вистиглою межею перейдуть город і нараз опиняться на дорозі, що веде до ставу. І Дениско чи не вперше так солодко й гостро відчує запах прибитого дощем пилу на шляху, голубих клаттів зроненого з чийогось воза сіна при дорозі.

Чи не вперше у житті побачить він безмежжя зоряного неба над світом, повільне коливання місяця на гладіні сонного ставу. Отак, ледь торкаючись підощвами нічної трави, зійдуть до води й підуть, підуть, підуть мокрою місячною стежкою до протилежного берега, ступаючи по воді, по її переблисках, спалахах, іскорках, і Дениско знітрохи не здивується з цього всього, він тільки спитак:

– Куди ми йдемо?

І його попутник, не випускаючи з долоні хлопчикової руки, мовить у відповідь:

– Туди, де нам буде найкраще. До золотої брами і далі.

– Туди, де найкраще? А що у світі – найгірше?

– Я б тобі сказав. Але... Цього тобі вже не варто знати. Ні обману, ні напівправди, ні лукавства людського. Бо попереднє для тебе – минуло.

Плесо скінчиться, і тепер вони йтимуть по татарському зілцю, по самих його вершечках, ледь сколикуючи тишу літньої ночі, й там, унизу, поміж стеблами, дріматимуть у гніздах дикі качки, влірничози і ще бозна-яке птаство, дріматимуть і

водночас будуть вигрівати через тонку шкаралупу зародки нового життя, теплі, як парне молоко, червоними прожилками змережені.

– Хочеш, полетимо?

– Не квапся. Я ще не знаходивсь, не втомився.

– А ти й не втомився зі мною. Ніколи вже не втомився.

– Ніколи-ніколи? Ну, тоді... летимо!

І вони тієї ж миті злетять над сповнітою землею, спершу вернуться туди, звідки вирушили у путь, покружляють над знайомим Денискові подвір'ям, побачать біля веранди осяяну місяцем Денискову маму із затопленими над головою руками, Пірата побачать на спорищі, й навіть, спустившись нижче, хлопчика в інвалідній колясці завважать за вікном. Але це їх нітрохи не здивує. Вони здіймаються усе вище й вище, туди, звідки вже не догукатися до матері, до себе вчорашнього, до дна криниці чи вершечка груші. Й тільки видмухана горішнім вітром туманна сльоза зірветься з Денискових вій, полине крізь ніч та й упаде на материну щоку, але мама навіть не відчує цього мокрим своїм обличчям.

(Новела із книги прози "Голос нічної ластівки")

ІГНАТІЙ СЦИБОР-МАРХОЦЬКИЙ

“Ушицький повіт мав 4 округи. Миньківці належали до другого округу. Розташоване містечко у широкій і глибокій долині... Цей маєток купив... Войцех Мархоцький, по смерті якого в 1788 році Миньківці з околицями перейшли до небожа Ігнатія Сцибор-Мархоцького, відомого дивака першої чверті XIX століття. Ігнатій Мархоцький... оголосив свої маєтки незалежною державою і поставив на кордонах іменний стовп із написом, що це “кордон Миньковоцької держави”... Був благодійником своїх селян, він звільнив їх від панщини й піклувався про поліпшення їхнього побуту. За свої дивацтва, особливо впровадження язичницьких свят, Мархоцький був засуджений і навіть втратив у п'юру”.

(Труди Подольського єпархіяльного історико-статистического комітета, Каменец-Подольський, 1900. Вып. 9).

Своїми родоначальниками Мархоцькі вважали в

Минулому відому фамілію Сциборів, власників значних маєтків. Михайло Сцибор – батько Ігнатія – помер, коли син був ще малий. Ненабагато пережила чоловіка й дружина, юного Мархоцького мати. Оскільки ж у Михайла був рідний брат – Войцех Мархоцький, який володів Миньківцями та добрим десятком доколишніх сіл і до того ж не мав дітей, то Ігнатія взяли на повне дядькове утримання. Він, звичайно, вважався й спадкоємцем Войцехових маєтків – дев'яти тисяч десятин родючого чорнозему, обширних лісових масивів, сінокосів, парків. А щоб спадкоємець не зганьбив славетного роду Мархоцьких, старий Войцех намагався дати небожу ґрунтовну освіту, навчити господарювати, бажально утискувати “хлопів”.

Не так, проте, сталося, як гадалось. Дядько і його племінник-сирота, упертюхи, яких світ не знав, виявилися, як ми б нині сказали, психологічно несумісними – з перших місяців знайомства один одного й відтоді мовби хизувалися взаєм власною зятістю, пресловутим шляхетським гонором. Дійшло до того, що спонукуваний безмежною гординою пан Войцех надумав спекатися племінника – оддати його у військову службу: нехай або пропаде там, або, відбувши кількарічний строк пруссацької муштри, повернеться у Миньківці укоськаним та слухняним.

Ось як згодом писав про це сам Ігнатій: “Досягнувши повноліття, я люб'язно пристав на пропозицію мого дядька й пішов у солдати: не добровільно, не по охоті, а за бажанням того дядька вирушив я в чужий край... в прусську військову службу і там у послідущих злиднях і знегодах провів я кілька років моєї дійсної неволі”. (Тут варто сказати, що хоч тоді, 1770 року, Подільська губернія і входила до складу Польського королівства, але ще не втратило самостійності, але по всьому краю мандрували військові команди, набираючи добровольців в армію прусського короля). А той, хто перейшов через щоденну пруссацьку муштру, повертався зі служби або зламаним, духовно понівеченим, або ж навпаки – із залізним характером і непохитною волею.

Ігнатій Мархоцький належав до других. За чотири роки служби він не тільки загартував свій дух і тіло, а хоч як це дивно, ще й примудрився досить пристойно вивчити німецьку,

французьку мову, простудіював праці енциклопедистів, римське право, античну літературу й міфологію, в якій кохався змалку... Тож коли племінник повернувся у Миньківці, старий Войцех збагнув одразу, що, віддавши Ігнатія в солдати, досяг наслідків, цілком протилежних тим, на які так ревно сподівався. Небіж, своєю чергою, також зайвий раз переконався: хвороби, що обсіли останніми роками геть немічного дядечка, не зламали в старому затятості й гонору. А раз так, то й не варто їм, родичам, перебувати під одним дахом. Хтось змусить поступитися.

Поступився поки що Ігнатій. Поїхав до Варшави, записався в один із полків, за кілька років дослужився до майорського чину й навіть став бажаною і шанованою особою при дворі. Це видно хоч би з того, що, за клопотанням Ігнатія, дядько його пан Войцех був нагороджений орденом св. Станіслава.

Важко сказати, чим керувався молодий Мархоцький, піклуючись про старого Войцеха. Чи кортіло похизуватися перед дядьком столичними зв'язками та можливостями? Чи, може, потерпав Ігнатій, зби норевистий Войцех не позбавив його, племінника, спадкоємницьких прав? Чи те й друге вкупі? Хоч би як було, а жаданий орден вельми втішив пана, й зворушений до глибини душі Войцех викликає майора до себе, в Миньківці.

Ігнатій, знехтувавши військовою кар'єрою, охоче вертається на Поділля. До того ж не сам, а з молодого дружиною Евою Руффо, "римською патриціанкою" (так принаймні величав її сам законний чоловік). Шлюб той боляче вразив дядька. Адже він волів би мати за невістку не якусь там сумнівну й небагату "патриціанку", а знатну панну з польського роду, вельможну, з щедрим посагом. Й знову зануртувала ненависть до Ігнатія в кволім пановім естві. А проте на "міжособищо" не залишилося ні снаги, ні часу. Усвідомлюючи власне безсилля, Войцех змушений був скласти заповіт. Але навіть із цього останнього панового документа, занесеного в актові книги кам'янецького міського суду (й процитованого в згадуваних уже "Подольських епархиальних ведомостях"), прозирала гостра неприязнь до спадкоємця. Заповіт починався вельми несподівано: "Хоч мій небіж, Ігнатій Мархоцький, і був завжди до мене нешанобливим

та відзначався паскудною вдачею, за що його варто було б позбавити спадщини, все ж я заповідаю йому своє багатство...”.

Оригінальність стилю дядькового заповіту не влаштувала молодого Мархоцького. Він подав у той самий суд рішучий протест, вимагаючи замінити форму документа й скаржачись на нестерпні переслідування ні в чому не винного спадкоємця. Уже на смертнім одрі, довідавшись про демарш небожа, старий наказав негайно скласти контр-протест і позбавити “якобінця” Ігнатія спадщини. І хто зна, чим би скінчилася ця курйозна полеміка, що яскраво демонструє звичаї навіжених польських магнатів, якби не смерть Войцеха Мархоцького.

Отже, Мицьковецький Ключ (місцева назва маєтку) переходить до рук нового господаря.

Діяльність екс-майора Ігнатія Сшибора-Мархоцького у цій іпостасі дуже швидко показала, що даремно покійний Войцех так остерігався якобінського, не гідного імені шляхтича способу мислення спадкоємця. Новоспечений володар Мицьківців та всіх інших поселень майбутньої “держави” аж ніяк не був позбавлений високої думки про свій рід. Засвоєні Ігнатієм ідеї XVIII століття нітрохи не завадили йому вважати себе можновладним господарем земель, угідь, людей. У цьому відношенні він мало чим відрізнявся од феодалів західноєвропейських і навіть перевершив їх у нестримному прагненні до самостійності. Досить згадати бодай оті прикордонні стовпи, що з’явилися тоді, коли Поділля увійшло до складу Росії (1793). Історію зі стовпами можна було б вважати більш-менш ризикованим жартом, якби... Якби цей “жарт” не тривав понад тридцять років. Тридцять літ існування “мицьковецької держави”!

*(Уривок із книги “Поділля –
колиця і долі”).*

ОКРЕМІ ВИДАННЯ ТВОРІВ Б.А.ГРИЩУКА



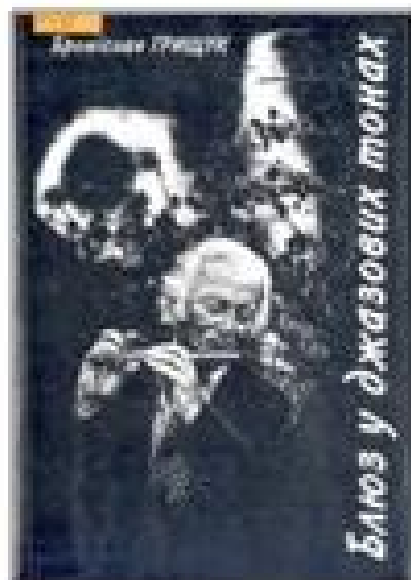
♦ Гришук Б.А. Античний гондольєр : поезії різних років / Б.А.Гришук. – Хмельницький, 1999. – 63 с. – (Духовні витоки Поділля).

О, світе мій,
Гірка моя молитво,
Скудель скорбот,
Ілюзій та дощів!
Я птаха твоя сива перелітна,
Сліпий підранок серед комшів...

Такі безпінні вірші-перлини складають збірник поезії різних років Броніслава Антоновича Грищука. В цих віршах все: ширі одкровення, всеосяжність журби і щастя, роздуми над сутністю буття, щемкі спогади та уселенська любов до всього сущого на землі.

♦ Гришук Б.А. Блюз у джазових тонах : проза поета, поезія прозаїка : вибрані твори різних років / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Поділля, 1998. – 248 с.

Ця книга письменника вже двадцять. У ній зібрані його кращі твори так званої малої форми – оповідання, новали, поезії, написані в різні роки. Всі ці твори позначені глибиною змісту, тонким психологізмом, проникливою ліричністю письма – якостями, що завжди були притаманні письменнику Грищуку.





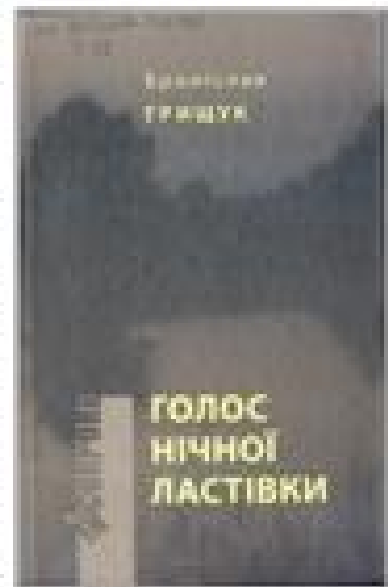
◆ Гришук Б.А. Вечірні поїзди : повість, оповідання / Б.А.Гришук. – Київ : Радянський письменник, 1977. – 222 с.

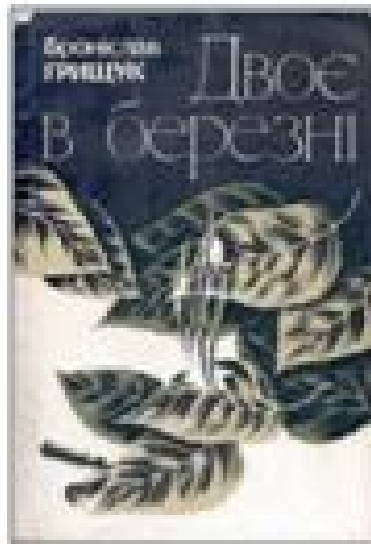
“Вечірні поїзди” – це одна із перших книг прозаїка. В ній переплелися лірика і публіцистика, “монументальна фотографія” і зосереджений роздум на фактом. Кожен твір – то викопана із життя земляків колоритна сценка, картинка, непроста ситуація, спостерігаючи які ми то радіємо, то сумуємо, то замислюємося над сутністю буття.

◆ Гришук Б.А. Голос нічної ластівки : книжка прози / Б.А.Гришук ; передм. М.Ф.Слабошпицького. – Київ : Український письменник, 2009. – 673 с.

Ця чудова книга єдино репрезентує подільську прозу у всеукраїнському вимірі, адже її включено до 10-томної серії “Золотої української прози”, куди увійшли твори найкращих сучасних літераторів. У передмові до книги відомий український письменник і літературний критик Михайло Слабошпицький зазначає:

“Броніслав Гришук належить до першорядних українських прозаїків. Цікаві, часом парадоксальні сюжети, яскрава стилістика, буфонада, містифікація – “паспортні” ознаки цієї прози”.





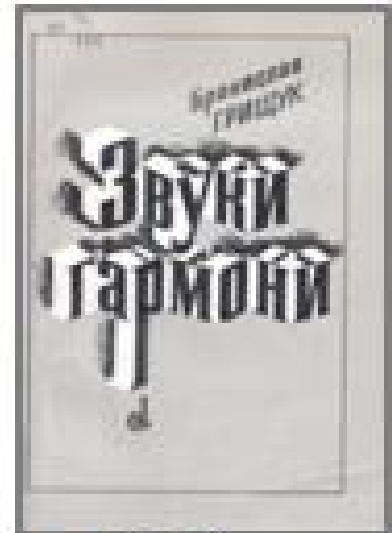
♦ Гришук Б.А. Двоє в березні : повісті, оповідання, етюди / Б.А.Гришук. – Київ : Молодь, 1980. – 198 с.

Основу книжки складають дві повісті. У повісті “Двоє в березні” йдеться про своєрідну подорож колишнього партизана у своє героїчне, важке і непросте минуле. Спогади його переплітаються із подіями сьгоднішніми, роздумами Гонтара і його доньки над своїм життям.

А друга повість “Початок” відзначається чітко вираженим морально-етичним звучанням, піднімає ряд проблем тогочасного життя, становлення молодого людина.

♦ Гришук Б.А. Звуки гармоні : повісті, розкази / Б.А.Гришук. – Москва : Советський писатель. 1986. – 286 с.

До книги ввійшли ліричні повісті та оповідання про село семидесятих, сільських трударів, про тих, хто відстояв село в роки Другої світової війни, тих, на кому споконвіку трималася українська земля.



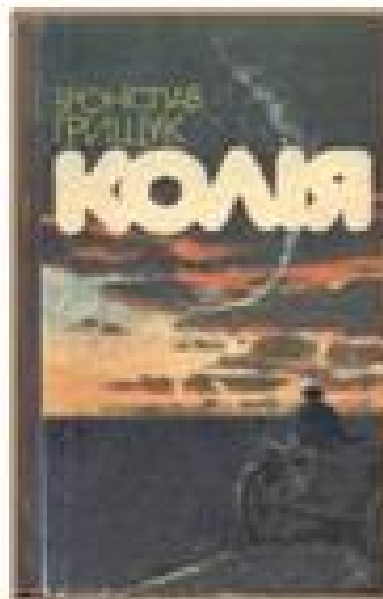
♦ Гришук Б.А. Зелений борщ для принцеси : роман, повісті, новели, драма / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Поділля, 2002. – 300 с.

“Письменницьке ремесло мусить бути зухвалім, бо інакше що нового можеш ти сказати цьому консервативному лицемірному світові? І чи почує він тебе?” – риторично запитує Броніслав Антонович в епіграфі до книги з романтичною назвою “Зелений борщ для принцеси”.

Дивним чином тут поєдналися сатира й філософічність, психологізм і еротика, візерунки примхливої уяви і неприкрашена реальність буття... Це цілком нова проза, цілком новий, несподіваний авторський погляд на світ. Відображена у трагедії одна із сторінок античної доби ("Нерон"), іронічна спостережливість та колоритні, примітивні типажі ("Життя Незрівняного Веспасіана"), насичені інтригою сюжети, життєвські драми та колізії (повісті, новели) – все це захоплює, переконує, спонукає до роздумів.

◆ Гришук Б.А. Квнджал милосердя : повісті та оповідання / Б.А.Гришук. – Київ : Радянський письменник, 1991. – 316 с.

Гостросюжетні, захоплюючі повісті та оповідання цієї збірки викликають бажання задуматися над сутністю життя. Головною темою, що проходить через усі твори, є тема гаданого і справжнього милосердя, віри і безвіри, справедливої кари і всепрощенської любові.

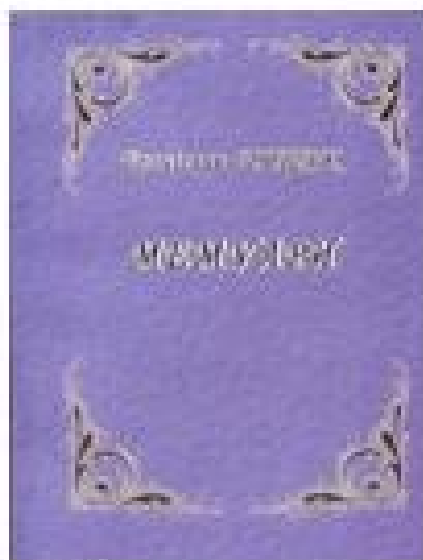


◆ Гришук Б.А. Колія : повісті, оповідання / Б.А.Гришук. – Львів : Каменяр, 1982. – 286 с.

Будується нове село, створюється штучне водосховище, освоюється нова техніка, ставиться новий спектакль, очищається старий колодязь... В усіх випадках автор намагається показати не тільки те, що робить його герой, але й те, як він діє, мислить, відчуває, намагається проникнути у суть творчої місії людини.

♦ Гришук Б.А. Мемуари / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Цюпак А.А., 2011. – 126 с.

“Якось ні з того, ні з цього почав я згадувати свою юність, школу, армію, університет, роботу в газетах і видавництвах, усякі пригоди, кумедні і сумні, із цими пригодами пов’язані. І подумав собі: може воно й нікому не потрібно, але треба усе це записати... І поквался, старий, записи бодай дрібочку із того всесвіту, що живе в тобі”. Отож, читайте цікаві сторінки із життя письменника, його шемтливі й сумні, із нотками гумору спогади.



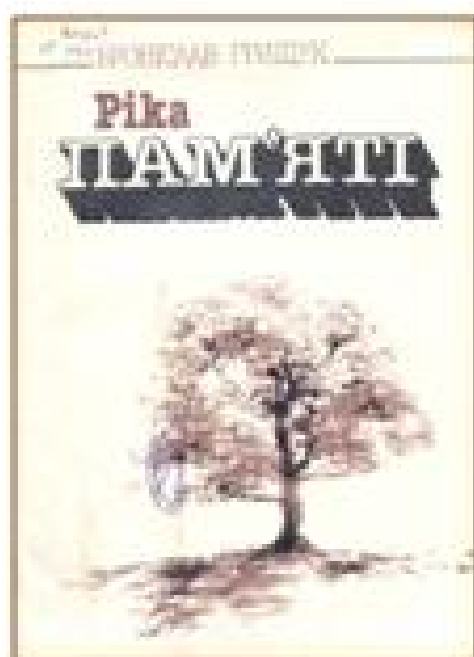
♦ Гришук Б.А. По Троянській війні... : нова проза / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Поліграфіст, 2002. – 222 с.

“Нова книга Б.Гришука – це своєрідний світоглядний і авторський маніфест людського життєвого досвіду. У цьому досвіді три речі мають місце: минуле, сучасне і майбутнє – трієдина сутність Часу, яка визначає і духовний сенс життя людини на землі і генетичну спадкоємність цих вічних категорій” – так пише про нову прозу письменника відома журналістка Т.Слободянюк. Отож, три повісті, три новели, роман-метафора, два діалоги – в них його запитання до себе, до часу, до нас такі пронизливо відверті... За цю книжку письменнику було присуджено премію ім. Олеса Гончара.

► Гришук Б.А. Поділля – колиско і доле : роман / Б.А.Гришук. – Львів : Каменяр, 1988. – 294 с. : ілюстр.

У цьому романі-есе, романі-колажі олюднена, одухотворена історія рідного краю в особах, подіях, документах і в художніх образах. Поряд з авторською уявою тут ми зустрінемо і листи подолян із фашистської неволі, і історичні постаті, і дивакуватого персонажа Івана Сажотруса, а ще – надзвичайно цікавого оригінала подільської минувшини графа Мархоцького, володаря так званої Миньковецької держави, який ще наприкінці XVIII століття, скріплюючи Актом своїм подаровану кріпакам волю, проголошував, що найвище благо, дароване Творцем – це воля...

Читайте, ближче пізнайте рідне Поділля, насолоджуйтеся художнім ремеслом Броніслава Антоновича Гришука.



♦ Гришук Б.А. Ріка пам'яті : публіцистичні роздуми / Б.А.Гришук. – Львів : Каменяр, 1989. – 120 с.

Чи можна любити людство і водночас жорстоко ставитися до рідних, сусідів, знайомих? Чи можна дбати про здоров'я планети і водночас забруднювати річку в своєму селі? Яка різниця між моїм, нашим, нічим? Над цими та іншими непростими питаннями, пов'язаними з історичною пам'яттю людини, станом її моралі, її духовної культури і розмірковує в публіцистичних нарисах відомий

подільський письменник.

♦ Гришук Б.А. Станція сподівань : роман / Б.А.Гришук. – Київ : Радянський письменник, 1984. – 255 с. – (Сучасний роман).

Головна тема цього гостросюжетного роману – друге становлення людини, творчої особистості в праці. Саме в трудовому колективі робітників художник Петро Найда знаходить і вірних друзів-товаришів, своє коріння, справжнє кохання і нову мистецьку силу. Боротьба за чистоту природи і помислів людини, її внутрішнього світу – головний мотив книги.



♦ Гришук Б.А. Там, за обрієм, – Єрусалим : варіація на тему Йосифа Флавія / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Цюпак, 2012. – 179 с.

Центральна подія цієї книжки – знамените народно-визвольне повстання, що увійшло в історію як Юдейська війна у I ст. н.е. “Як не згадати мені в цю мить людей, – пише у передмові до книги письменник, – чия існування так чи інакше відображене у цій книжці – життя єврейсько-римського історика Йосифа Флавія, римського полководця Антонія, його жони єгиптянки Клеопатри, імператора Августина (Октавія-Октавіана), Юдейського царя Ірода з преславною дружиною Маріамною, военачальника Веспасіана, його спадкоємця Тита”.

Автор проводить у книзі паралелі між історією єврейською та українською, закликає нації до непроминальної єдності, вбачаючи у ній запоруку нашої подальшої спільної долі.

Автор проводить у книзі паралелі між історією єврейською та українською, закликає нації до непроминальної єдності, вбачаючи у ній запоруку нашої подальшої спільної долі.

◆ Гришук Б.А. **Танець на пуантах** : роман, повість / Б.А.Гришук. – Київ : Дніпро, 1990. – 480 с.

Книга містить одні із кращих того періоду творів письменника: два цікавих гостросюжетних романи та повість. В однойменній повісті йдеться про молоду сім'ю, яка зіткнулася із морально-психологічними проблемами.

Про місце митця в суспільстві, становлення його як особистості розповідається в романі “Станція сподівань”. У далеке героїчне та буремне минуле поринемо ми, читаючи сторінки роману “Поділля – колиско і доле”. Перед нами постає окупований турками середньовічний Кам'янець, дивовижна Миньковецька держава, заснована Ігнатієм Мархоцьким, тяжкі психоліття землі Подільської.



* * *

◆ Гришук Б. [Вступне слово] / Б.Гришук // Хмельниччина : землі квітучої краса : фотоальбом. – Київ, 1989. – С. 3-10.

◆ Гришук Б.А. Творці солодкого дива : хмельницькій кондитерській фабриці – 70 / Б.А.Гришук. – Хмельницький : Поділля, 1998. – 79 с.

◆ Гришук Б.А. Хмельницький : путівник / Б.А.Гришук ; худож. В.І.Сава – Львів : Каменяр, 1989. – 72 с. : ілюстр.

УРИВКИ ІЗ ТВОРІВ, ВІРШІ Б.ГРИШУКА, ОПУБЛІКОВАНІ В ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ТА ЗБІРНИКАХ

◆ Гришук Б. Десь на самім денці серця... : [вірші] / Б.Гришук // Сто поезій ста поетів : Хмельницька антологія. – Хмельницький, 1992. – С. 41

◆ Гришук Б. Дядько вернувся з фронту : [вірш] / Б.Гришук // При світлі вічного вогню : Хмельницька поетична антологія. – Хмельницький, 1999. – С. 15.

- ◆ Гришук Б. Лисе-лисовьку, не я ж тебе вполював : анатомія новели (імпровізація) / Б.Гришук // Автограф : збірник Хмельницької обл. організації НСПУ. – Хмельницький, 2002. – С. 61-65.
- ◆ Гришук Б. На місці вічного спокою : [вірш, присвячений І.Нову, автору кн. "Періодична система слів"] / Б.Гришук // Автограф : збірник Хмельницької обл. організації НСПУ. – Хмельницький, 2002. – С. 22.
- ◆ Гришук Б. Первісні люди не сміялись : [оповідання] / Б.Гришук // Автограф : збірник Хмельницької обл. організації НСПУ. – Хмельницький, 2000. – С. 33-35.
- ◆ Гришук Б. Чорний Острів, білі лебеді : вірші / Б.Гришук // Краса України : твори поетів і фотохудожників Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей про рідне Поділля. – Вінниця, 2006. – С. 26-28.
- ◆ Гришук Б. "Привіду останнім автобусом..." : [новела] / Б.Гришук // Хмельниччина літературна : збірник творів членів обл. орг. Спілки письменників України. – Хмельницький, 1990. – С. 32-36.
- ◆ Гришук Б. Тв не забудь / Б.Гришук ; муз. О.Лукіна // Кропивницький В.І. Музично-пісенна творчість митців Хмельниччини / В.І.Кропивницький. – Хмельницький, 1997. – С. 167.
- ◆ Гришук Б. Тихо, дуже тихо. Неділя, по кропву : оповідання / Б.Гришук // Літературна Хмельниччина ХХ століття : хрестоматія. – Хмельницький, 2005. – С. 371-381.

* * *

- ◆ Гришук Б. Адам і Єва : [драма на дві дії. Дія 2] / Б.Гришук // Проскурів. – 2002. – 19 лип; 2, 9, 16, 23, 30 серп; 6, 13 верес.
- ◆ Гришук Б. Альбінос : оддайте за князя куніцю – красну дівичю : новела / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2013. – 3 верес. – С. 6.
- ◆ Гришук Б. Античний гондольєр, або Подорож до царства тіней : фантазія / Б.Гришук // Проскурів. – 2014. – 23 січ. – С. 15
- ◆ Гришук Б. Блаженний Авраам і закони гравітації : новела / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2005. – 2 серп. ; Літературна Україна. – 2007. – 12 квіт.

- ♦ Гришук Б. Божевілля? : з блокнота письменника / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2015. – № 38.
- ♦ Гришук Б. Відбиток дня : [вірш-посвята співачці О.Леонівій] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 3 берез.
- ♦ Гришук Б. Відламок Межового знака. Граф Мархоцький і Мньюковецька держава / Б.Гришук // Проскурів. – 1998. – № 85-92.
- ♦ Гришук Б. Відображення : [новела] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2005. – 15 лют.
- ♦ Гришук Б. [Вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2015. – 31 берез.
- ♦ Гришук Б. [Вірші] / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2016. – № 1. – С. 11.
- ♦ Гришук Б. Ввса ввсе, хода ходе... : [оповідання] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1995. – 26 верес.
- ♦ Гришук Б. Воскресіння : [вірш] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 11 черв.
- ♦ Гришук Б. Воциновий берег, річка нектарна : мелодія на два голоси / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2005. – 20 січ.
- ♦ Гришук Б. Дещо з життя Цурпалка і Цурпалки / Б.Гришук // Україна. – 1993. – № 8. – С. 21.
- ♦ Гришук Б. Діві Марії / Б.Гришук ; муз. О.Дударя // Україна молода. – 1997. – 15 лип. – С. 10; Колесо. – 2004. – 8 лип. – С. 19.
- ♦ Гришук Б. Дів-дон, дзень-дзелень... : сновидіння / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2010. – 23 груд. ; Проскурів. – 2011. – 14 лип. ; Подільські вісті. – 2012. – 24 січ.
- ♦ Гришук Б. Житіє незрівняного Веспасіана : [лубочний роман] / Б.Гришук. – Подільські вісті. – 1999. – 6, 8, 13, 15 лип.
- ♦ Гришук Б. За тридев'ять небес : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 1 верес.
- ♦ Гришук Б. Звнли гнізда; Розлука – на лівім, а розпука на правім плечі; Медвтація : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1995. – 30 берез.
- ♦ Гришук Б. Зелена двійка : [новела] / Б.Гришук // Майбуття. – 1994. – № 17; Рад. Поділля. – 1968. – 21 січ.
- ♦ Гришук Б. Зеленій борщ для принцеси. Вірші / Б.Гришук // Проскурів. – 2003. – 24 січ.

- ◆ Гришук Б. І дощик при віковнім склі... : легковажні пасажі / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1997. – 12 серп.
- ◆ Гришук Б. І ти, Брут?; Канібалове весілля; З допомогою парасолі : [гуморист. вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2001. – 13 лют.
- ◆ Гришук Б. ...І тотемові вклонімося : [повість] / Б.Гришук // Київ. – 2004. – № 10. – С. 57-82.
- ◆ Гришук Б. Ідилія : новела / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2010. – 17 черв.
- ◆ Гришук Б. Котить каменюку Сізіф : новела / Б.Гришук // Літ. Україна. – 2005. – 29 груд.
- ◆ Гришук Б. Літо – 1997 : [вірш] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1997. – 19 серп.
- ◆ Гришук Б. Лутова русалка і солдат : [вірш] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 2 жовт.
- ◆ Гришук Б. Ля бемоль другої октави : [новела] / Б.Гришук // Проскурів. – 2001. – 7 верес.
- ◆ Гришук Б. “Мемуари” Броніслава Грищука / Б.Гришук // Проскурів. – 2011. – 19 трав.
- ◆ Гришук Б. Мені наснився безум безу : [вірш] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1994. – 28 трав.
- ◆ Гришук Б. Місячною стежкою босоніж до раю : [новела] / Б.Гришук // Україна. – 1994. – № 19-20. – С. 18-19.
- ◆ Гришук Б. Молитва : розділ з історичного роману “Чуєш, Везувій шепоче...” / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2009. – 2 черв.
- ◆ Гришук Б. На стерні твого дитинства : [новела] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1996. – 11 січ.
- ◆ Гришук Б. Не журися, він ось-ось прилетить : повість-притча / Б.Гришук // Проскурів. – 2003. – 1 серп. ; Дзвін. – 2004. – № 9. – С. 27-40.
- ◆ Гришук Б. Небеса без голосу голосять : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1996. – 13 черв.
- ◆ Гришук Б. Нічна мелодія для птеродактиля : парафраз у стилі циганського награшу / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2002. – 10, 15 17 жовт.

- ♦ Гришук Б. О, світе мій, гірка молитво... : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1993. – 31 лип.
- ♦ Гришук Б. Останні дні Ірода, царя Юдейського : розділ із історичного роману / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2010. – 25 берез.
- ♦ Гришук Б. Паяц і Кат : [нічна імпровізація] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1994. – 20 груд.
- ♦ Гришук Б. Regrettiш-mobile : новела / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2007. – 6 берез.
- ♦ Гришук Б. Під знаком долі : [нічна імпровізація на довільну тему] / Б.Гришук // Пробудження. – 1994. – № 8.
- ♦ Гришук Б. По Троянській війні, біля телеграфу : [версія любовної зустрічі] / Б.Гришук // Колесо. – 2004. – 15 січ.
- ♦ Гришук Б. Повосинній фокстрот; Карапет; Блюз у джазових тонах, нав'язний дощем і радіоконцертом у львівській кав'ярні : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1997. – 27 листоп.
- ♦ Гришук Б. Поет-сірокрил і риба в томаті : [притча] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1994. – 17 листоп.
- ♦ Гришук Б. Посвята : [вірш] / Б.Гришук // Радянське Поділля. – 1991. – 27 груд.
- ♦ Гришук Б. Послання у безвість : [уривок з повісті "Відламок межового знака"] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1993. – 19, 21 жовт.
- ♦ Гришук Б. Притча : [вірш] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 1991. – 28 листоп. – С. 4.
- ♦ Гришук Б. Притча про німого папугу : [уривок з повісті] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2005. – 21 черв.
- ♦ Гришук Б. Проводи. Страсті по любові : [репортаж із ліричними завихреннями] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2002. – 4 черв.; Літературна Україна – 2002. – 20 черв. – С. 4.
- ♦ Гришук Б. Прочани; Купальська ворожба : [вірші] / Б.Гришук // Дивослово. – 1997. – № 10. – С. 27.
- ♦ Гришук Б. Сльоза бенефіціанта : вальчальний етюд / Б.Гришук // Склянка часу. – 2002. – № 23-24. – С. 94-99; Проскурів. – 2001. – 30 листоп. – С. 15.

- ◆ Гришук Б. Сльоза сіамської квиці : [уривок з майбутньої повісті] / Б.Гришук // Проскурів. – 1999. – 1 січ. – С. 14.
- ◆ Гришук Б. Смеркання поета – світання політика : [уривок із лубочного роману “Життя незрівняного Веспасіана”] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2000. – 4 квіт.; Літературна Україна. – 2000. – 13 квіт. – С. 8.
- ◆ Гришук Б. TABULA RASA; Відбиток дня : [вірші] / Б.Гришук // Проскурів. – 1998. – 11 берез.
- ◆ Гришук Б. Танець жорнового каменя : новела / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2001. – 7 серп.
- ◆ Гришук Б. Тлумачний словничок, складений по дорозі на роботу автором, першим в Україні бакалавром етимологічних наук / Б.Гришук // Україна. – 1993. – № 8. – С. 21.
- ◆ Гришук Б. Химери старого млина : повість / Б.Гришук // Проскурів. – 2013. – 21 лют.
- ◆ Гришук Б. Чорний Острів, білі лебеді; Країна Аркадія; Літо – 1997; Магія кристала : [вірші] / Б.Гришук // Проскурів. – 2003. – 24 січ. – С. 14-15.
- ◆ Гришук Б. Чуєш? Крила шелестять... : психологічно-ліричний еюд / Б.Гришук // Культура і життя. – 2008. – 27 серп.
- ◆ Гришук Б. Шепіт вулкана : варіація на тему: “Зруйнувати, щоб зберегти?” / Б.Гришук // Проскурів. – 2007. – 15 берез.
- ◆ Гришук Б. Ще голос твій бривить...; Повернення блукальця; Вечірній благовіст; Профіль ворона : [вірші] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1999. – 6 квіт.
- ◆ Гришук Б. Щемлять сніги навколо твого дому : [вірші] / Б.Гришук // Ровесник. – 1996. – 16 лют. – С. 4.
- ◆ Гришук Б. Юродивий : драма на 1 дію / Б.Гришук // Проскурів. – 2015. – 29 січ. – С. 15.
- ◆ Гришук Б. Я геній ваш, подайте Христа ради... : [поезії] / Б.Гришук // Час. – 1994. – 22 жовт.
- ◆ Гришук Б. Язичник : [новела] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1996. – 3 трав.

З-ПІД ПЕРА ПУБЛІЦИСТА Б.ГРИЩУКА

- ◆ Грищук Б. А ви питали мертвих і ненароджених? : з приводу референдуму із так званого мовного питання / Б.Грищук // Літературна Україна. – 2007. – 27 верес.
- ◆ Грищук Б. А за семафором – що? / Б.Грищук // Слово Просвіти. – 2015. – № 40. – С. 11.
- ◆ Грищук Б. “А я ні з ким. Сам по собі” : про літературу і навколо неї, про місце письменника у цьому складному світі роздуми Б.Грищука в інтерв'ю / Б.Грищук // Літературна Україна. – 2008. – 17 січ.
- ◆ Грищук Б. Біла хата на зеленому пагорбі : [про народного артиста України М.Балему та його родину] / Б.Грищук // Подільські вісті. – 2005. – 11 листоп.
- ◆ Грищук Б. Божевільня? “Мене зовуть Віталька. А тебе?” : [про сучасні телевізійні передачі] / Б.Грищук // Подільські вісті. – 2016. – 14 січ.
- ◆ Грищук Б. Бронтозаври, або Роль мускулатури в наймасовішому з мистецтв : [про сучасне кіно] / Б.Грищук // Голос України. – 2002. – 30 серп. – С. 9.
- ◆ Грищук Б. “Від холоду тремтять самотні плечі...” : [Е.Молдавчан – молода поетеса] // Автограф : збірка Хмельницької обл. організації Нац. Співки письменників України. – Хмельницький, 2002. – С. 18.
- ◆ Грищук Б. Він дихав поезією : [Ліоз] // Автограф : збірка Хмельницької обл. організації Нац. Співки письменників України. – Хмельницький, 2002. – С. 22.
- ◆ Грищук Б. Він і вона, вона і він : рефлексії, нав'язні обтяжливим безсонням : [нарис про творчість поета П.Мовчана та його дружину – поетеси Л.Голоту] / Б.Грищук // Літературна Україна. – 2006. – 12 січ.
- ◆ Грищук Б. Вихід один – оптимізація? / Б.Грищук // Літературна Україна. – 2013. – 13 черв. – С. 7.
- ◆ Грищук Б. Вирішили жінку не розчаровувати / Б.Грищук // Подільські вісті. – 2014. – 5 черв.
- ◆ Грищук Б. Голос з-за обр'ю : [поетеса з Кам'янця-Подільського К.Коваль] / Б.Грищук // Проскурів. – 2011. – 17 листоп.

- ◆ Гришук Б. Гріх, або ж Богомольці і богомолн / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2015. – 18 черв. – С. 9. ; Подільські вісті. – 2015. – 18 серп.
- ◆ Гришук Б. Дарована небесами любов, або ж Бунт не одухотвореної глини : [діалог між П.Гірником і Б.Гришуком] / Б.Гришук // Проскурів. – 2003. – 21 лют. – С. 14.
- ◆ Гришук Б. Дарунки від предків : пролог до премії “Скарби землі Болохівської” / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2007. – 13 верес.
- ◆ Гришук Б. “Два світи, між якими стою...” : відкритий лист Ользі Ткач, авторці поетично-прозової книжки “Небесний дар” / Б.Гришук // Подільський кур’єр. – 2008. – № 4.
- ◆ Гришук Б. 22 червня 1941-го... Чорний ранок, чорний рік / Б.Гришук // Культура і життя. – 2008. – 18 черв.
- ◆ Гришук Б. Дежавю, або Подих старої упряжі / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2010. – 24 черв.
- ◆ Гришук Б. Доки стоятиме місто : [слово про М.Мазура] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2015. – 22 груд.
- ◆ Гришук Б. Єрусалим на берегах Горині / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2014. – 2 верес.
- ◆ Гришук Б. З гранатою – під танк / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2007. – 23 серп.
- ◆ Гришук Б. Заграй мені “Прощання слов’янкн” / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2007. – 23 серп.
- ◆ Гришук Б. Зваба вродженої мудрості : [про книгу О.Ткач “Небесний дар”] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2008. – 10 січ.
- ◆ Гришук Б. Зелений борщ для принцеси : [роздуми письменника про творчість] / Б.Гришук // Проскурів. – 2003. – 24 січ. – С. 14.
- ◆ Гришук Б. Знову до вікінгів? / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2006. – 20 квіт.
- ◆ Гришук Б. Знову до вікінгів? По досвід? : думки з приводу / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2006. – 23 трав.
- ◆ Гришук Б. “Знову ти сам, як сльоза” : [до 25-річчя поетичн. Творчості П.Гірника] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2000. – 13 лип.

- ♣ Гришук Б. І було “Прощання слов’янки” і був “Тріумф переможців” : до 60-річчя Перемоги / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2005. – 27 січ.
- ♣ Гришук Б. І зрілість руку на плече кладе : [про молоду поетесу Е.Молдован] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2002. – 10 січ.
- ♣ Гришук Б. Імператор і клоц, або Кінець земної історії / Б.Гришук // Проскурів. – 2014. – 12 черв.
- ♣ Гришук Б. Іржаві цвяхи в дивані : Устим Кармалюк міг стати просто розбійником, а став національним героєм / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2007. – 19 квіт.
- ♣ Гришук Б. Іржаві цвяхи в дивані : з приводу однієї статті власкора “Дзеркала тижня” / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2007. – 26 квіт.
- ♣ Гришук Б. Камо грядеші, пані мас-медіа? : роздуми про українські ЗМІ / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2005. – 31 берез.
- ♣ Гришук Б. Киньте в мене каменем / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2007. – 22 листоп.
- ♣ Гришук Б. Коли й сльоза вже H₂O... : [думки з приводу засилля зарубіжн. культури] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 3 берез.
- ♣ Гришук Б. Коментар засновника нової премії [премії “Скарби землі Болохівської”] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2008. – 20 берез.
- ♣ Гришук Б. Котить каменюку Сізіф / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2005. – 29 груд.
- ♣ Гришук Б. Лики радості, лики печалі : спостереження, сумніви, медитації / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2004. – 2 верес.
- ♣ Гришук Б. “Любіть одне одного” : [роздуми напередодні свята Воскресіння Христового] / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2004. – 8-14 квіт; Подільські вісті. – 1992. – 25 квіт.
- ♣ Гришук Б. Моцарт і Сальєрі також любили шампанське : [про концерт камерного оркестру філармонії] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 24 квіт.

- ♦ Гришук Б. Народженій бурєю – поглинутій бурєю : [про Миколу Островського] / Б.Гришук // Культура і життя. – 2009. – 22 квіт.
- ♦ Гришук Б. Народженій бурєю – поглинутій бурєю : 29 вересня – 100 років від дня народження М.Островського / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2004. – 16 верес.
- ♦ Гришук Б. Не карай малых снх... / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2009. – 13 листоп.
- ♦ Гришук Б. Недоторканий скарб душі : [про книгу В.Нечитайла “Скарб вірменської дзвіниці”] / Б.Гришук // Проскурів. – 2011. – 1 груд.
- ♦ Гришук Б. “Немає іншого вибору, ніж вірнті в щастя України” : інтерв’ю з письменником / Б.Гришук ; розмову вела О.Дегтярьова // Проскурів. – 1999. – 20 серп. – С. 5.
- ♦ Гришук Б. “О, задросте – корабель просмолений, погнббельний...”. Сталінською дорогою в комуністичне мнвуле зваблюють нас вардени Ківалов + Колесниченко : погляд / Б.Гришук // Проскурів. – 2012. – 28 черв.
- ♦ Гришук Б. Обрїї малої батьківщини / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2014. – № 17. – С. 8-9.
- ♦ Гришук Б. Панегірик самому собі : [мнстелька вітальня] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2000. – 4 квіт. ; Літературна Україна. – 2000. – 13 квіт. – С. 8.
- ♦ Гришук Б. “Пнтай себе, бо й ти Одисей” : [діалог письменника Б.Гришука та П.Гірника] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1997. – 18 лют.
- ♦ Гришук Б. “...Плоди дзвенять, як нагороди” : [про письменника М.Мачківського] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1995. – 28 листоп.
- ♦ Гришук Б. “Поет І-ї категорії”, або Децо про вітчизняне меценатство / Б.Гришук // Проскурів. – 2002. – 30 серп. – С. 15.
- ♦ Гришук Б. Притча про собачку, кнцю і Лафонтена : [публіцист. роздумя] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2001. – 24 квіт.
- ♦ Гришук Б. Про Вагнера і фрау в комбінезоні / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2009. – 26 берез.

- ‡ Гришук Б. Про “Золоте руно”, або “Час рікою пливе, як зустрів я тебе” : [роздуми про позицію митця] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1994. – 16 черв.
- ‡ Гришук Б. Профіль ворога, профіль ворога / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2015. – 31 берез. ; Слово Просвіти. – 2016. – № 1. – С. 10-11.
- ‡ Гришук Б. “Ремесло не питає про гроші” : інтерв'ю з письменником / Б.Гришук ; розмовляв А.Василенко // Подільські вісті. – 1999. – 14 жовт.
- ‡ Гришук Б. Росія перемогла б і без Майборського? / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2014. – 3-9 лип. – С. 6-7.
- ‡ Гришук Б. Семен Олейничук – Кармалюк № 2? : сенсація з позаминулого століття / Б.Гришук // Проскурів. – 2008. – 28 серп., 4 верес.
- ‡ Гришук Б. Семен Олейничук – Кармалюк № 2? : сенсація з позаминулого століття / Б.Гришук // Проскурів. – 2015. – 5 листоп., 12 листоп., 19 листоп., 26 листоп.
- ‡ Гришук Б. Слово – ось твій герб : [про книгу М.Федунця “Іспит”] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2005. – 20 трав.
- ‡ Гришук Б. Слово підсудного письменника / Б.Гришук // Проскурів. – 2013. – 4 лип. – С. 14.
- ‡ Гришук Б. Сні чорно-білі, сні кольорові : [пам'яті художн. Людмили Мазур] / Б.Гришук // Проскурів. – 2001. – 19 січ. – С. 15.
- ‡ Гришук Б. Спостереження : [публіцистика] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 19 трав.
- ‡ Гришук Б. Стріла, що пронизує століття : [про книгу В.Якубовського “Скарби Болохівської землі”] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2001. – 17 лип.
- ‡ Гришук Б. Суб'єктивний об'єктив : репортаж із ліричними завихреннями з Хмельницького міського музею-студії фотомистецтва / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2011. – № 12.
- ‡ Гришук Б. Сходження тривалістю у двадцять літ : [про книгу В.Горбатюка “Кручі”] / Б.Гришук // Проскурів. – 2008. – 13 берез.
- ‡ Гришук Б. “Такого поета, як Павло Гіринк, Поділля ще не мало...” / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2009. – 12 берез.

- ◆ Гришук Б. Темна вода во облацех : [про М.Ф.Федунця] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2014. – 25 лют. – С. 5.
- ◆ Гришук Б. Темрява – умова тепла? : [про конкурс імені П.Яшкія] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2011. – 12 трав.
- ◆ Гришук Б. Триколірна Дуся, а також Каштанка, Гуля, Аліса / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2006. – 27 січ.
- ◆ Гришук Б. Убивці від “Інтера” / Б.Гришук // Культура і життя. – 2008. – 13 серп.
- ◆ Гришук Б. Усе золото світу тьм’явіє перед блиском слова : 24 травня – День слов’янської писемності і культури / Б.Гришук // Культура і життя. – 2008. – 21 трав.
- ◆ Гришук Б. Феномен Верки Сердючки : [публіцист. роздуми про укр. культуру] / Б.Гришук // Літ. Україна. – 2004. – 3 черв. – С. 1, 3.
- ◆ Гришук Б. Чарувний театр, діти папороті та солодка Даруся / Б.Гришук // Проскурів. – 2013. – 18 лип. – С. 14-15.
- ◆ Гришук Б. Чардаш Монті : до річниці Угорського повстання 1956 р. / Б.Гришук // Проскурів. – 2011. – 2 черв.
- ◆ Гришук Б. Чи далеко від Проскурова до Саракуз? / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2014. – № 32. – С. 5 ; Проскурів – 2014. – 3 лип.
- ◆ Гришук Б. Чи кохала імператорова внучка поета Овідія? : [про книгу А.Ройченка “Кринички”] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2009. – 10 груд.
- ◆ Гришук Б. Чи не зарано споруджуємо монументи? : [про книгу М.Мачківського “Живи – як сад...”] / Б.Гришук // Проскурів. – 2008. – 3 січ.
- ◆ Гришук Б. “ЧП” проскурівського масштабу, або Вниз по сходнях, що ведуть у вчорашній день / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2011. – 21 квіт.
- ◆ Гришук Б. “ЧП” проскурівського масштабу, або Вниз по сходнях, що ведуть у вчорашній день / Б.Гришук // Проскурів. – 2011. – 21 квіт.
- ◆ Гришук Б. Чуєш, десь ірже лошатко... : обрії малої Батьківщини / Б.Гришук // Подільські вісті. – 2014. – 3 червня, 17 черв., 24 черв.

- ♦ Гришук Б. Щоб діти нас не проклинали : [полем. Стаття про громад. свідомість] / Б.Гришук // Подільські вісті. – 1998. – 13 берез.
- ♦ Гришук Б. “Я не прагну сидіти в президіях” : інтерв'ю з письменником / Б.Гришук ; розмову вела Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2005. – 1 квіт.
- ♦ Гришук Б. Яблука на осінній соші : [про нашого земляка, письменника і журналіста О.Климчука] / Б.Гришук // Слово Просвіти. – 2015. – № 32. – С. 13 ; Подільські вісті. – 2015. – 3 листоп.
- ♦ Гришук Б. Язык і мова: взаємозбагачення? : [творчий діалог Б.Гришука з П.Гірником] / Б.Гришук // Літературна Україна. – 2002. – 27 черв. – С. 3.

МАТЕРІАЛИ ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ БРОНІСЛАВА ГРИШУКА

- ♦ Броніслав Гришук // Літературна Хмельниччина. ХХ століття : хрестоматія. – Хмельницький, 2005. – С. 369-370.
- ♦ Броніслав Гришук : прозаїк, поет, журналіст // Хмельницький в іменах : прозаїки, поети, журналісти : довідник. – Хмельницький, 2006. – С. 45.
- ♦ Броніслав Гришук : прозаїк, поет, драматург, публіцист, перекладач // Письменники Хмельниччини : довідник Хмельницької обласної організації НСПУ. – Хмельницький, 2014. – С. 10-11.
- ♦ Броніслав Гришук : прозаїк, поет // Літератори Хмельниччини : довідник обл. організації Національної спілки письменників України / худож. Я.М.Павлович. – Хмельницький, 1997. – С. 14.
- ♦ Гірник П. Хто перший, хто останній... / П.Гірник // Гришук Б. Зелений борщ для принцеси / Б.Гришук. – Хмельницький, 2002. – С. 5.
- ♦ Горбатюк В. Про автора / В.Горбатюк // Гришук Б. По Троянській війні... / Б.Гришук. – Хмельницький, 2002. – С. 3.
- ♦ Гришук Броніслав Антонович // Українська літературна енциклопедія. Т. 1. – Київ, 1988. – С. 494.

- ◆ Гришук Броніслав Антонович // Письменники Радянської України : біобібліографічний довідник. – Київ, 1981. – С. 61.
- ◆ Гришук Броніслав Антонович // Хмельниччина літературна : збірник творів членів обласної організації Спілки письменників України. – Хмельницький, 1990. – С. 32.
- ◆ Гришук Броніслав Антонович // Слободянюк П.Я. Культура Хмельниччини / П.Я.Слободянюк. – Хмельницький, 1995. – С. 271.
- ◆ Мачківський М.А. Гришук Броніслав Антонович / М.А.Мачківський // Енциклопедія сучасної України. Т. 6. – Київ, 2006. – С. 507.
- ◆ “Поділля – колись і доле” // Сваричевський А. Прокурів літературний: від давнини до сучасності / А.Сваричевський. – Хмельницький, 1998. – С. 127-128.
- ◆ Слабошпицький М. Нова ріка з новими берегами : Броніслав Гришук учора, сьогодні – і навколо Гришука / М.Слабошпицький // Гришук Б. Голос нічної ластівки : книжка прози / Б.Гришук. – Київ, 2009. – С. 3-12.

* * *

- ◆ Гришук Броніслав Антонович // Подільські письменники – дітям : набір пам’яток для читачів-учнів 1-9 кл. / уклад. О.А.Суховірська – Хмельницький, 2002.
- ◆ Гришук Броніслав Антонович // Лауреати обласних премій Хмельниччини : біобібліографічний покажчик. – Хмельницький, 2004. – С. 70-72.
- ◆ Поділля – колись і доле. Життя і творчість Б.Гришука : бібліографічний покажчик / уклад. Т.Є.Сороколіт. – Хмельницький : міська друкарня, 2006. – 71 с.

* * *

- ◆ Указ Президента України про присвоєння почесного звання “Заслужений журналіст України” : [Гришуку Б.А.] // Прокурів. – 1997. – 15 лютого. – С. 2.
- ◆ Броніславу Гришуку – “Подільські вісті” – з любов’ю і вдячністю // Подільські вісті. – 2010. – 1 квіт.
- ◆ Бортник М. Подвійний поліфонізм : [у Хмельницькому, в органному залі філармонії презентовано нову книгу Б.Гришука

- “Голос нічної ластівки”] / М.Бортник // Голос України. – 2010. – 20 лют.
- ◆ Вшанування подолян : [Грищуку Броніславу Антоновичу присвоєно звання “Заслужений журналіст України”] // Подільські вісті. – 1997. – 6 берез.
 - ◆ Гірник П. Озирнися на себе : [про письменника Б.Грищука] / П.Гірник // Проскурів. – 2001. – 27 квіт. – С. 14.
 - ◆ Горбатьок В. Виміри живого спілкування : [презентація нової книги Б.Грищука “Голос нічної ластівки”] / В.Горбатьок // Літературна Україна. – 2010. – 4 берез.
 - ◆ Горбатьок В. Мемуари у жанрі буфонадн : [про книгу Б.Грищука “Мемуари”] / В.Горбатьок // Подільські вісті. – 2012. – 14 лют.
 - ◆ Демків Б. Подільський самітник : [Б.Грищуку – 60] / Б.Демків // Проскурів. – 2000. – 5 квіт. – С. 8.
 - ◆ Державну стипендію – Броніславу Грищуку // Подільський кур’єр. – 2008. – № 9.
 - ◆ Діалог про українське й особисте : розмова редактора Хмельницької міської газети “Проскурів” з письменником Б.Грищуком // Літературна Україна. – 2012. – 29 листоп.
 - ◆ Журналісту і письменнику Броніславу Грищуку 1 квітня – 60 // Подільські вісті. – 2000. – 31 берез.
 - ◆ Козак С. Броніслав Грищук: “Ремество не питає про гроші” / С.Козак // Літературна Україна. – 2009. – 19 листоп.
 - ◆ Короненко С. “Паспортні” ознаки прози : [про книгу Б.Грищука “Голос нічної ластівки”] / С.Короненко // Літературна Україна. – 2010. – 28 січ.
 - ◆ Короненко С. Творчий звіт романіста : [про книгу Б.Грищука “Солом’яні дзвони”] / С.Короненко // Літературна Україна. – 2007. – 7 черв.
 - ◆ Короненко С. Творчий звіт романіста : [про книгу Б.Грищука “Солом’яні дзвони”] / С.Короненко // Подільські вісті. – 2007. – 16 жовт. ; Подільський кур’єр. – 2007. – № 31.
 - ◆ Красуцький М. Троя Броніслава Грищука : [про книгу Б.Грищука “По Троянській війні...”] / М.Красуцький // Літературна Україна. – 2006. – 24 серп.

- ◆ Лаврусевич Н. Творчість Броніслава Грищука на уроках літератури рідного краю : естетико-психологічний вибір крізь призму метод. спадщини Н.Й.Волошиної / Н.Лаврусевич // Українська література в загальноосвітній школі. – 2015. – № 3. – С. 35-37.
- ◆ Маліш П. Світ майстра-прозаїка : [відбулася презентація книги Б.Грищука “Голос нічної ластівки”] / П.Маліш // Подільський кур’єр. – 2010. – 4 лют.
- ◆ Мацько В. “Марія” підкорює Європу : [про пісню “Аве Марія” на сл. Б.Грищука] / В.Мацько // Подільські вісті. – 1996. – 1 лют.
- ◆ Мачківський М. Розгадати б загадку твою... : письменнику Б.Грищуку нещодавно минуло 70 років, а дружні роздуми про ювілара продовжують надходити / М.Мачківський // Подільські вісті. – 2010. – 16 квіт.
- ◆ “Мемуари” Броніслава Грищука // Проскурів. – 2011. – 19 трав.
- ◆ Мовчан П. До золотої брами і за нею... : [про творчість Б.Грищука] / П.Мовчан // Проскурів. – 2013. – 21 берез.
- ◆ Мовчан П. У дорозі до себе : [про книгу Б.Грищука “Де тінь твоя, дяконе?”] / П.Мовчан // Подільські вісті. – 2013. – 21 трав.
- ◆ Насмінчук Г. Аспекти авторського “Я” в романі “Солом’яні дзвони” Броніслава Грищука / Г.Насмінчук // Подільські вісті. – 2012. – 18 груд.
- ◆ Натолько А. Творчий вечір Броніслава Грищука / А.Натолько // Подільські вісті. – 1995. – 4 квіт.
- ◆ Нечитайло В. Апологія свободи і справедливості : (за драмою Б.Грищука “Нерон”) / В.Нечитайло // Подільські вісті. – 2011. – 13 січ.
- ◆ Одвічні теми Броніслава Грищука // Є Сімейна газета. – 2010. – 15 квіт.
- ◆ Окіпний В. Перший художній фільм Хмельниччини : [екранізовано твір Б.Грищука “В золотому дощукі масло полоскала”] / В.Окіпний // Ровесник. – 1999. – 29 січ.

- ◆ Олійник В. Душа матеріального світу / В.Олійник // Проскурів. – 1998. – 26 серп.
- ◆ Пасічник Г. Сімдесята весна Броніслава Грищука / В.Олійник // Проскурів. – 2010. – 22 квіт.
- ◆ Пастушенко Л. Слово на пунтах : [про творчість Б.Грищука] / Л.Пастушенко // Літературна Україна. – 2005. – 6 жовт. – С. 1, 7.
- ◆ Repetition is jubile... : [інтерв'ю з письменником Б.Грищуком] // Проскурів. – 2011. – 13 жовт.
- ◆ Про автора [Б.Грищука] // Літ. Україна. – 2000. – 13 квіт. – С. 8.
- ◆ Сівач В. “Світ” Броніслава Грищука / В.Сівач // Проскурів. – 2010. – 4 лют.
- ◆ [70 років Броніславу Грищуку] // Подільський кур'єр. – 2010. – 1 квіт.
- ◆ Синьогірний П. Прозаїк Грищук – лауреат “Благовіста” / П.Синьогірний // Подільські вісті. – 2014. – 15 квіт.
- ◆ Слабошпицький М. Неначе нова ріка з новими берегами : Броніслав Грищук учора, сьогодні – і навколо Грищука / М.Слабошпицький // Літературна Україна. – 2006. – 7 груд.
- ◆ Слободянюк Т. Броніслав Грищук хвилювався на побаченні... А люди сприймали це, як довгождане свято / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2010. – 5 лют.
- ◆ Слободянюк Т. Броніслав Грищук: нова проза, або Правда про блудних дітей : [про книгу Б.Грищука “По Троянській війні”] / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2006. – 7 квіт.
- ◆ Слободянюк Т. Президентський стипендіат / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2008. – 18 берез.
- ◆ Слободянюк Т. Про тяжіння і тагар істини : [творчість Б.Грищука] / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2005. – 2 серп.
- ◆ Слободянюк Т. Веспансіоната, або Роздуми біля погруддя графомана / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2002. – 26 квіт.
- ◆ Слободянюк Т. “Письменницьке ремесло мусить бути зухвалім” : Б.Грищуку – 65 / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2005. – квіт.
- ◆ Слободянюк Т. Прилетіла книжка-ластівочка: на початку року : [вийшла нова книга Б.Грищука “Голос нічної ластівки”] / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2010. – 19 січ.

- ◆ Слободянюк Т. Холодні душі для трьох хворих квітів : розмова з Б.Гришком / Т.Слободянюк // Подільські вісті. – 2007. – 19 січ.
- ◆ Стральбицький М. Проза небагатослівна, багатолюдна / М.Стральбицький // Україна. – 1983. – № 15. – С. 46.
- ◆ Теленько Б. “Бривіла, бривіла коса коло покоса...” : [передріздвяний діалог з письменником Б.Гришком] / Б.Теленько // Проскурів. – 2013. – 3 січ.
- ◆ Теленько Б. Коли звичайні люди стають свяtimi / Б.Теленько // Проскурів. – 2014. – 20 лют. – С. 15.
- ◆ Теленько Б. Мала батьківщина: простір обмежений, пам'ять неосянна : [розмова з письменником Б.Гришком] / Б.Теленько // Проскурів. – 2010. – 11 листоп.
- ◆ Ювілей Броніслава Грищука // Проскурів. – 2010. – 1 квіт.
- ◆ Ювілей Броніслава Грищука // Проскурів. – 2015. – 2 квіт. – С. 15.

§ М І С Т

Долання страху висоти.....	1
Грищук Б. Солоний дощ.....	2
Словітська О. Подільський скарбник красного слова.....	4
Спогади та роздуми письменника. Ремесло не питає про гроші.....	13
Колеги по перу про життя і творчість Б.А.Грищука. Слобошмицький М. Нова ріка з новими берегами.....	17
Гірник П. Хто перший, хто останній.....	24
Слободянюк Г. "Письменницьке ремесло мусить бути зухвалним".....	25
Мачкієвський М. Розгадати б загадку твою.....	28
Адресовано Броніславу Грищуку.....	31
Із творчого ужитку Б.А.Грищука.....	32
Окремі видання творів Б.А.Грищука.....	67
Уривки із творів, вірші Б.Грищука, опубліковані в періодичних виданнях та збірниках.....	74
З-під пера публіциста Б.Грищука.....	80
Матеріали про життя і творчість Броніслава Грищука.....	86

